

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΑΘ. ΤΑΛΙΑΔΟΥΡΟΣ
ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ –ΔΙΚΗΓΟΡΟΣ, Δ.Ν., LL.M.

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

- I. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ**
- II. ΣΠΟΥΔΕΣ**
- III. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ**
- IV. ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ**
- V. ΜΕΛΟΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ**
- VI. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ**
- VII. ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ ΟΡΓΑΝΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΣΕ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΕΙΣ**
- VIII. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ**
- IX. ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ**
- X. ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΗΜΜΕΝΩΝ**

ΜΑΙΟΣ 2017

I. ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ

Σπυρίδων Αθανασίου Ταλιαδούρος

ΤΟΠΟΣ & ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΓΕΝΝΗΣΗΣ

Αθήνα, 26.3.1956

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ

Επίτιμος Δικηγόρος Αθηνών. Αναπληρωτής Καθηγητής του Τμήματος Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής της Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας του ΤΕΙ Στερεάς Ελλάδας, με γνωστικό αντικείμενο Νομική Επιστήμη με ειδίκευση στο Εμπορικό Δίκαιο-Δίκαιο του Ανταγωνισμού.

Πρώην Βουλευτής Καρδίτσας, πρώην Υφυπουργός Παιδείας και Θρησκευμάτων, πρώην Αντιπρόεδρος της Βουλής των Ελλήνων.

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

Έγγαμος με την Εύα Παπαπετροπούλου, έχουν ένα γιο, Δικηγόρο Αθηνών.

ΞΕΝΕΣ ΓΛΩΣΣΕΣ

Αγγλικά, Γαλλικά.

II. ΣΠΟΥΔΕΣ

- Διδάκτωρ Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών (1986)
Βαθμός: Άριστα.
- Μεταπτυχιακό Δίπλωμα (Master of Laws), King's College, Πανεπιστήμιο του Λονδίνου (1981).
- Πτυχιούχος Νομικής Σχολής Πανεπιστημίου Αθηνών (1980)
Βαθμός: Άριστα.

Γεννήθηκα στην Αθήνα το 1956. Απεφοίτησα από το Κολλέγιο Αθηνών τον Ιούνιο του 1975.

Τον Οκτώβριο του ίδιου έτους, μετά από επιτυχείς εξετάσεις, εισήλθα στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών (Τμήμα Νομικό). Κατά τη διάρκεια των σπουδών μου, λόγω της υψηλής βαθμολογίας μου στις

τμηματικές εξετάσεις, έλαβα τιμητικούς τίτλους υποτρόφου του Ιδρύματος Κρατικών Υποτροφιών (ΙΚΥ).

Κατά τη φοίτησή μου στη Νομική Σχολή έλαβα μέρος στα περισσότερα φροντιστήρια. Στο πλαίσιο της διδασκαλίας του Αστικού Δικαίου, ασχολήθηκα με τη συγγραφή εργασίας σχετικά με την εικονικότητα στο Αστικό Δίκαιο, ενώ στο πλαίσιο της διδασκαλίας του Εκκλησιαστικού Δικαίου, ασχολήθηκα με τη συγγραφή εργασίας σχετικά με τις σχέσεις Εκκλησίας και Πολιτείας κατά την περίοδο των Διωγμών. Τον Απρίλιο του 1980 έλαβα το πτυχίο της Νομικής με τον βαθμό «Άριστα» (9 1/8), πρώτος στη σειρά αποφοίτησης.

Μετά τη λήψη του πτυχίου μου τον Σεπτέμβριο του 1980, έγινα δεκτός από το Πανεπιστήμιο του Λονδίνου (King's College) για μεταπτυχιακές σπουδές στο Εμπορικό Δίκαιο και στο Δίκαιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων. Ειδικότερα παρακολούθησα τους εξής κύκλους μαθημάτων: Δίκαιο των Ευρωπαϊκών Θεσμών, Δίκαιο του Ευρωπαϊκού Ανταγωνισμού, Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, Δίκαιο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και Θεμελιωδών Ελευθεριών. Κατά τη διάρκεια της φοίτησής μου συμμετείχα στα σεμινάρια που διοργανώθηκαν και παρουσίασα τις εργασίες "The Extra Territorial Jurisdiction of the EEC", στο πλαίσιο του δικαίου του ανταγωνισμού και "The action against Member States under the Art.169 of the EEC Treaty", στο πλαίσιο του μαθήματος του δικαίου των Ευρωπαϊκών Θεσμών. Τον Νοέμβριο του 1981 έλαβα το μεταπτυχιακό δίπλωμα ειδίκευσης MASTER (LL.M). Για τις σπουδές μου στο Λονδίνο μου είχε χορηγηθεί τιμητική υποτροφία του Κοινοφελούς Ιδρύματος Ωνάση.

Τον Οκτώβριο του 1983, άρχισα να ασχολούμαι με τη συλλογή νομολογίας και βιβλιογραφίας στο πλαίσιο της συγγραφής διδακτορικής διατριβής με θέμα "Παραχώρηση Τεχνογνωσίας (Know-how) στην Κοινοτική Έννομη Τάξη του Ανταγωνισμού" υπό την εποπτεία του αείμνηστου Καθηγητού του Εμπορικού Δικαίου Άλκη Αργυριάδη.

Η επεξεργασία της νομολογίας και η ολοκλήρωση της συλλογής του υλικού έγινε στο Institute of Advanced Legal Studies του Πανεπιστημίου του Λονδίνου, του οποίου ήμουν μέλος από τον Ιούνιο του 1982. Στο Λονδίνο διέμεινα από τον Ιούλιο του 1984 έως τον Μάρτιο του 1985, όπου υπό την

επίβλεψη των Καθηγητών κ.κ. Fr.Jacobs και Val.Korah ασχολήθηκα με την συγγραφή της διδακτορικής εργασίας. Η συγγραφή της ολοκληρώθηκε στο Σπουδαστήριο του Εμπορικού και Ναυτικού Δικαίου του Πανεπιστημίου Αθηνών. Η εργασία υποβλήθηκε ως διδακτορική διατριβή στο Τμήμα Νομικής της Σχολής Νομικών, Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Αθηνών μετά από εισήγηση των καθηγητών του Εμπορικού Δικαίου Άλκη Αργυριάδη, Λεωνίδα Γεωργακόπουλου και κ. Νικολάου Ρόκα, μελών της Τριμελούς Εισηγητικής Επιτροπής και των καθηγητών Θ.Λιακόπουλου και κ. Ε.Περάκη, οι οποίοι μαζί με τους προηγούμενους αποτέλεσαν την πενταμελή εξεταστική επιτροπή και ανακηρύχθηκα Διδάκτωρ της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών με το βαθμό "Άριστα" τον Δεκέμβριο 1986. Η διατριβή μου δημοσιεύθηκε το 1987 από τον εκδοτικό οίκο Αντώνη Ν. Σάκκουλα, στη σειρά "Μελέτες Εμπορικού και Ναυτικού Δικαίου" (τόμος 10).

III. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Μετά τη λήψη του μεταπτυχιακού μου διπλώματος MASTER εργάστηκα επί ένα περίπου έτος ως ασκούμενος δικηγόρος σε δικηγορικό γραφείο των Αθηνών. Τον Οκτώβριο του 1982 διορίστηκα δικηγόρος στο Πρωτοδικείο Αθηνών, μετά από επιτυχείς εξετάσεις στο Εφετείο Αθηνών.

Από τις 17.6.1983 έως τις 31.8.1983 εργάσθηκα στη Γενική Διεύθυνση για Έρευνα και Τεκμηρίωση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου στο Λουξεμβούργο, έχοντας λάβει την υποτροφία Robert Shuman, με αντικείμενο ερευνητικής ενασχόλησης την προστασία των ατομικών δικαιωμάτων στα κράτη-μέλη της ΕΟΚ.

Την 23.3.1988 προήχθην σε δικηγόρο στο Εφετείο Αθηνών. Ως δικηγόρος ασχολήθηκα κυρίως με υποθέσεις Εμπορικού και Ευρωπαϊκού Δικαίου, ορισμένες των οποίων ενώπιον του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στο Λουξεμβούργο (ΔΕΚ). Υπέβαλα παραίτηση από το δικηγορικό λειτούργημα στις 7.3.2016 και ανακηρύχθηκα Επίτιμος Δικηγόρος Αθηνών με απόφαση του Δ.Σ. του Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών, έχοντας συμπληρώσει 35 έτη και 6 μήνες δικηγορίας.

Από 1.9.1994 έως τις 13.6.1997, εργάσθηκα ως ωρομίσθιος Καθηγητής στο Κολλέγιο IST STUDIES, του οποίου η διδακτέα ύλη των μαθημάτων καθοριζόταν από το πρόγραμμα σπουδών του Βρετανικού Πανεπιστημίου του Hertfordshire, με αντικείμενο διδασκαλίας εμπορικό και ευρωπαϊκό δίκαιο.

Από τον Σεπτέμβριο του 1995 έως τον Σεπτέμβριο του 1998 διετέλεσα Πρόεδρος του επιστημονικού ομίλου «Ευρωπαϊκή Έκφραση».

Με την υπ' αριθμ. Ε5/353/26.3.1998 Υπουργική Απόφαση που δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 85/τ.ΝΠΔΔ/15.5.1998 διορίστηκα σε θέση Εκπαιδευτικού Προσωπικού (Ε.Π.) της βαθμίδας Καθηγητή με γνωστικό αντικείμενο «Νομική Επιστήμη με ειδίκευση στο Εμπορικό Δίκαιο-Δίκαιο του Ανταγωνισμού» του Τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων της Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας του ΤΕΙ Χαλκίδας, όπου και δίδαξα μέχρι τις 20.3.2000 τα μαθήματα Εμπορικό Δίκαιο και Ευρωπαϊκό Δίκαιο, οπότε και υπέβαλα την παραίτησή μου λόγω θέσης υποψηφιότητας ως βουλευτής στην εκλογική Περιφέρεια του Νομού Καρδίτσας κατά τις επικείμενες εκλογές του Απριλίου 2000.

Με την υπ' αριθμ. 1665/17.3.2015 πράξη του Προέδρου του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος (Τ.Ε.Ι.) Στερεάς Ελλάδας, που δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 471/τ.Γ'/19.5.2015, επανήλθα αυτοδίκαια σε προσωποπαγή θέση βαθμίδας Αναπληρωτή Καθηγητή του Τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων της Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας του ΤΕΙ Στερεάς Ελλάδας, από 05-02-2015.

Με την υπ' αριθμ. 6308/12.9.2016 απόφαση του Προέδρου του Τ.Ε.Ι. Στερεάς Ελλάδας, από 12.9.2016 ανέλαβα καθήκοντα Προέδρου του Τμήματος Διοίκησης Επιχειρήσεων της Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας του Τ.Ε.Ι. Στερεάς Ελλάδας.

Με την υπ' αριθμ. 822/10.02.2017 πράξη του Προέδρου του Τ.Ε.Ι. Στερεάς Ελλάδας που δημοσιεύθηκε στο ΦΕΚ 147/τ.Γ'/17.2.2017 μετακινήθηκα από το Τμήμα Διοίκησης Επιχειρήσεων στο Τμήμα Λογιστικής και Χρηματοοικονομικής της ίδιας Σχολής του Τ.Ε.Ι. Στερεάς Ελλάδας, στην ίδια βαθμίδα και ειδικότητα, όπου και διδάσκω τα μαθήματα Αστικό, Ευρωπαϊκό και Εμπορικό Δίκαιο.

IV. ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

- Βουλευτής Καρδίτσας της Ν.Δ. 1989 (εκλογές Ιουνίου και Νοεμβρίου), 1990, 2000, 2004, 2007, 2009, 2012 (εκλογές Μαΐου και Ιουνίου).
- Γραμματέας του Προεδρείου της Βουλής (1989-1993).
- Μέλος των Διαρκών Επιτροπών Μορφωτικών Υποθέσεων και Ευρωπαϊκών Υποθέσεων της Βουλής (1989-2014).
- Μέλος της Ειδικής Κοινοβουλευτικής Επιτροπής για την Κύρωση της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και των σχετικών πρωτοκόλλων και δηλώσεων που περιλαμβάνονται στην Τελική Πράξη (Συνθήκη του Μάαστριχτ).
- Αντιπρόεδρος της Ειδικής Μόνιμης Επιτροπής Ελληνισμού της Διασποράς της Βουλής (2010-2012).
- Γ' Αντιπρόεδρος της Βουλής των Ελλήνων (2012).
- Πρόεδρος της Διαρκούς Επιτροπής Μορφωτικών Υποθέσεων της Βουλής (2013-2014).

V. ΜΕΛΟΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ

- **Συμβούλιο Ευρώπης (CoE)**

Μέλος της Ελληνικής αντιπροσωπείας στην Κοινοβουλευτική Συνέλευση του Συμβουλίου της Ευρώπης.

Μέλος της Επιτροπής Πολιτισμού Επιστημών, Παιδείας και Μέσων Ενημέρωσης (Committee on Culture, Science, Education and Media) και της Επιτροπής Κανονισμού, Ασυλίας και Θεσμικών Υποθέσεων (Committee on Rules of Procedure, Immunities and Institutional Affairs) της Κοινοβουλευτικής Συνέλευσης, τις εξής περιόδους:

21.09.1989 έως 01.04.1991

01.02.1992 έως 24.01.1994

12.05.2000 έως 26.04.2004

01.10.2012 έως 19.04.2015

Ενδεικτικά θέματα Κοινοβουλευτικών Συνελεύσεων:

- Internet και πολιτική (ομιλητής).
- Παρεμπόδιση του ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας στην Ευρώπη.
- Μεταναστευτικό πρόβλημα.
- Κλιματική Αλλαγή.

- Απολογισμός διεθνών οργανισμών σχετικά με τις παραβιάσεις στα ανθρώπινα δικαιώματα.
- Βελτίωση προστασίας των χρηστών του Διαδικτύου και του δικαιώματος πρόσβασης στο Διαδίκτυο (ομιλητής).
- Πρόσβαση στην ιθαγένεια και την αποτελεσματική εφαρμογή της Ευρωπαϊκής Συνθήκης για την Ιθαγένεια.
- Αντιμετώπιση προβλημάτων συνεργασίας με το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.
- Οι μετανάστες και το δικαίωμα στην εργασία.
- Τερματισμός παιδικής φτώχειας στην Ευρώπη (ομιλητής).
- Προκλήσεις μιας Ομόσπονδης Ευρώπης.
- Φιλική προς τα παιδιά δικαιοσύνη.
- Πολιτικές και ανθρωπιστικές συνέπειες της κρίσης στην Ουκρανία.
- Ενσωμάτωση των μεταναστών.
- «left-to-die» και μαζική άφιξη λαθρομεταναστών στις Ιταλικές ακτές.
- Αναβάθμιση του καθεστώτος επαγγελματικής κατάρτισης και εκπαίδευσης, χρηστή διακυβέρνηση και ποιοτικότερη εκπαίδευση (ομιλητής).
- Εναλλακτικές στην κράτηση παιδιών-μεταναστών.
- Δικαιώματα των γυναικών και προοπτικές για Ευρω-μεσογειακή συνεργασία.
- Ισλαμικό Κράτος και βία εναντίον Χριστιανών και άλλων θρησκευτικών ή εθνικών κοινοτήτων.
- Γεωργία-Ρωσία, η ανθρωπιστική κατάσταση στις πληγείσες από συγκρούσεις και πόλεμο περιοχές.
- Μετανάστευση και Άσυλο, άνοδος των εντάσεων στην Ανατολική Μεσόγειο.
- Ισότητα των φύλων.
- Ανεργία των νέων, ως απειλή για τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα στην Ευρώπη.
- Κατάσταση της ελευθερίας των Μέσων Ενημέρωσης στην Ευρώπη

- Πολιτισμός και Εκπαίδευση μέσω των εθνικών κοινοβουλίων και την πρόσβαση των νέων της Ευρώπης σε θεμελιώδη δικαιώματα **(ομιλητής)**.
- Καταπολέμηση του παιδικού σεξουαλικού τουρισμού και της αναθεώρησης της εκστρατείας «ένα στα πέντε» για την καταπολέμηση της σεξουαλικής βίας κατά των παιδιών.
- Βία κατά των θρησκευτικών κοινοτήτων.
- Τερματισμός των διακρίσεων κατά των παιδιών Ρομά.
- Frontex και διαχείριση της παράνομης μετανάστευσης και των αιτημάτων ασύλου από χώρες πέραν των ανατολικών συνόρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- Διαφθορά, ως απειλή στο κράτος δικαίου **(ομιλητής)**.
- Δικαίωμα ίσης πρόσβασης στην υγειονομική περίθαλψη.
- Ελευθερία των μέσων, του λόγου και του συνέρχεσθαι.
- Κατάργηση των διακρίσεων βάσει γενετήσιου προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου.
- Δίωξη Χριστιανών και Χριστιανικών Κοινοτήτων στον μουσουλμανικό κόσμο με έμφαση στην κατάσταση στη Συρία.
- Σχέδιο Πρωτοκόλλου υπ' αριθμ. 16 της Σύμβασης για την Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων **(ομιλητής)**.
- Εθνική ασφάλεια και πρόσβαση στην Πληροφόρηση **(ομιλητής)**.
- Λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών στη Βοσνία και Ερζεγοβίνη.
- Η κατάσταση στη Συρία.
- Ενίσχυση του θεσμού του Διαμεσολαβητή στην Ευρώπη.
- Τήρηση των υποχρεώσεων και δεσμεύσεων της Δημοκρατίας της Μολδαβίας.

- **Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (WEU)**

Μέλος της Ελληνικής Κοινοβουλευτικής αντιπροσωπείας στη Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση

Μέλος της Μόνιμης Επιτροπής (Standing Committee), της Επιτροπής Κανονισμού (Committee on Rules of Procedure) και της Επιτροπής Διοικήσεως και Προϋπολογισμού (Committee on Administration and

Budget) της Ελληνικής Κοινοβουλευτικής αντιπροσωπείας στη Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση, τις εξής περιόδους:

21.09.1989 έως 01.04.1991

01.02.1992 έως 24.01.1994

15.05.2000 έως 26.04.2004

- **Διακοινοβουλευτική Ένωση (IPU)**

Μέλος της Ελληνικής Κοινοβουλευτικής αντιπροσωπείας στην Διακοινοβουλευτική Ένωση το διάστημα από 6 Οκτωβρίου 2011 έως 12 Σεπτεμβρίου 2012.

- Μόνιμη Επιτροπή για την Ειρήνη και τη Διεθνή Ασφάλεια
- Μόνιμη Επιτροπή για την Βιώσιμη Ανάπτυξη, την Οικονομία και το Εμπόριο
- Μόνιμη Επιτροπή για τη Δημοκρατία και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα

VI. ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

- Υφυπουργός Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων (2004-2007 και 2007 έως 3 Οκτωβρίου 2009) με αρμοδιότητες στα θέματα της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.
- Αναπληρωτής Γραμματέας Πολιτικού Σχεδιασμού και Προγράμματος και Υπεύθυνος του Τομέα Προγράμματος της Ν.Δ. (1997-2000).
- Τομεάρχης Πολιτικής Επιτροπής Παιδείας και Θρησκευμάτων της Ν.Δ. (2009-2012).

VII. ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΕ ΟΡΓΑΝΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΣΕ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΕΙΣ

1. 8^Η ΔΙΑΣΚΕΨΗ ΥΠΟΥΡΓΩΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ Ε.Ε.

Όσλο Νορβηγίας, 24-25.06.2004

Θέμα: Δια Βίου Μάθηση: Από την Ρητορική στην Πραγματικότητα

Παρουσίαση των κυριότερων σημείων

- Μετά την ΟΝΕ η Ε.Ε. αποφάσισε να δώσει έμφαση στο τρίπτυχο

ανάπτυξη, απασχόληση, κοινωνική συνοχή.

- Για να επιτύχει και τους τρεις αυτούς κορυφαίους στόχους αρθρώνει μια νέα στρατηγική, επανομαζόμενη εφεξής ως στρατηγική της Λισσαβόνας (άνοιξη 2000).
- Το σύνθημα της Λισσαβόνας είναι: ως το 2010 η Ε.Ε. να καταστεί η πιο ανταγωνιστική οικονομία στην παγκοσμιοποιημένη πλέον αγορά.
- Ανταγωνιστικότητα σημαίνει καλύτερες επιδόσεις ως προς τον σημαντικότερο παράγοντα παραγωγής πλούτου που είναι η γνώση.
- Σε αυτό το σημείο σημαντικό ρόλο έχει η εκπαίδευση, με τις δυνατότητές της να αυξάνει την ποιότητα του γνωσιακού κεφαλαίου που διαθέτει κάθε Κράτος-Μέλος και η Ε.Ε. συνολικά.
- Τα ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά συστήματα πρέπει να μεταρρυθμισθούν με τη βοήθεια και των θεσμών της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σύμφωνα με τις πρόνοιες των άρθρων 149 και 150 της συνθήκης για την Ε.Ε. (αρχή της επικουρικότητας).
- Από το 2000 έχει ξεκινήσει μια προσπάθεια, τα Κράτη-Μέλη της Ένωσης να συντονίζονται με τη συνδρομή και την υψηλή εποπτεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και με σκοπό να διαμορφώσουν κοινές αρχές πολιτικής στην εκπαίδευση.
- Η στρατηγική της Λισσαβόνας στο τμήμα της που αφορά την εκπαίδευση, αποκτά τον τίτλο «Education and Training 2010» και έχει τρεις στρατηγικούς στόχους α) ποιοτική εκπαίδευση β) με ισότιμη πρόσβαση για όλους γ) ανοικτή στην κοινωνία και στο διεθνές περιβάλλον.
- Στην ουσία αυτό που επιζητείται είναι δίπλα σε έναν ενιαίο ευρωπαϊκό χώρο εργασίας να προστεθεί ένας αντίστοιχος χώρος εκπαίδευσης, όπου εργαζόμενοι και φοιτητές να έχουν τη δυνατότητα να μετακινούνται από το ένα Κράτος-Μέλος στο άλλο, μεταφέροντας μαζί τους όλα τα προσόντα τους αναγνωρισμένα και πιστοποιημένα, ούτως ώστε να μπορούν με ευκολία να εργάζονται και να σπουδάζουν, όπου και όποτε το επιθυμούν.
- Όπως γίνεται εύκολα αποδεκτό, σε μία τέτοια διάσταση πολιτικής, η δια βίου μάθηση είναι κρίσιμος άξονας. Τη δια βίου μάθηση την επιβάλλει αφενός η ενοποιητική δυναμική της Ένωσης και αφετέρου η ίδια η υφή της οικονομίας της γνώσης με τις διαρκώς ανανεούμενες απαιτήσεις της.
- Το θέμα της 8^{ης} συνάντησης υπουργών είναι η αναζήτηση πρακτικών τρόπων και διαδικασιών, προκειμένου το ζήτημα της δια βίου μάθησης από ρητορικό σχήμα να γίνει πράξη σε όλη την Ε.Ε.
- Είναι γεγονός ότι σε όλα τα επίπεδα εργασίας και εκπαίδευσης έχουμε ένα

πλούτο ικανοτήτων και προσόντων ο οποίος, από τη στιγμή που δεν αναγνωρίζεται και πιστοποιείται, δεν μπορεί να αξιοποιηθεί κατάλληλα, αφενός για την εύρεση κατάλληλων θέσεων εργασίας και αφετέρου για τη συνέχιση των σπουδών (ένταξη-επανεένταξη σε προγράμματα σπουδών με σκοπό τη βελτίωση προσόντων).

- Μεταφερόμαστε από το επίπεδο της γενικής πολιτικής συζήτησης στη διερεύνηση από τους υπουργούς μιας σειράς από πρακτικά μέτρα, μέσα από τα οποία τα Κράτη-Μέλη δέχονται να καταγραφούν, να μετρηθούν και να πιστοποιηθούν προσόντα και ικανότητες σε επίπεδο Ε.Ε., ούτως ώστε, στηριγμένες σε μια κοινή πλατφόρμα οι ευρωπαϊκές κοινωνίες και οικονομίες να αξιοποιήσουν αυτό τον τεράστιο γνωσιακό πλούτο που διαθέτουν, όχι μόνο προς όφελος τους, αλλά και προς όφελος των ίδιων των ατόμων.
- Η Διάσκεψη ζητά από τους υπουργούς να βρουν τρόπους με τους οποίους οι πολίτες της Ε.Ε. θα αξιοποιήσουν στο έπακρο, δια βίου και σε κάθε Κράτος-Μέλος τις ικανότητες, γνώσεις και δεξιότητες που διαθέτουν, είτε για να βρουν δουλειά είτε να σπουδάσουν.
- Κρίσιμη αλλά και διαδεδομένη πλέον είναι η άποψη ότι η γνώση δεν παράγεται ούτε αποκτάται αποκλειστικά εντός των επίσημων εκπαιδευτικών οργανισμών, αλλά παντού, σε πλήθος από διαφοροποιημένα περιβάλλοντα και με ποικίλα μέσα. Αυτού του είδους την μη επίσημη και άτυπη γνώση θέλει η Ε.Ε. να βρεί τρόπους να αναγνωρίσει.
- Ένα άλλο ζητούμενο της διάσκεψης των υπουργών παιδείας είναι να βρεθούν συντονισμένοι τρόποι μέσα από τους οποίους η έννοια της επένδυσης στην εκπαίδευση να υποκαταστήσει την έννοια της δαπάνης. Αν το κοινωνικό σώμα δει την εκπαίδευση μέσα από αυτό το πρίσμα, μια σειρά από πολιτικές στην εκπαίδευση θα γίνουν πιο εύκολες στην εμπέδωση και εφαρμογή τους, αφού θα απελευθερωθούν αναγκαίοι πόροι με τη δίκαιη προσδοκία της μελλοντικής απόδοσης.
- Τέλος, αναζητούνται και τα κατάλληλα εργαλεία πολιτικής σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

2. ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Λουξεμβούργο, 6-7 Ιουνίου 2005

Θέμα: Πρόταση Οδηγίας Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την αναγνώριση επαγγελματικών προσόντων

Η ελληνική Κυβέρνηση, όπως και η Γερμανική, καταψήφισαν την πρόταση Οδηγίας του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την αναγνώριση επαγγελματικών προσόντων. Η θέση αυτή αιτιολογείται από τα προβλήματα που δημιουργεί η αξιοποίηση του συστήματος δικαιόχρησης (franchising) και παραρτημάτων στο χώρο της Ανώτατης Εκπαίδευσης, όταν το Κράτος-Μέλος υποδοχής στερείται της δυνατότητας ποιοτικού ελέγχου της Εκπαίδευσης, η οποία παρέχεται στο έδαφός του.

Κατά την Ελληνική Κυβέρνηση αυτή η δυνατότητα ποιοτικού ελέγχου, η οποία δεν υπεισέρχεται στην αρμοδιότητα του Κράτους-Μέλους προέλευσης, απορρέει από τις διατάξεις των Άρθρων 149 και 150 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, κάτι που άλλωστε επιβεβαίωσε και το Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων στην απόφασή του για την υπόθεση Νέοι.

3. 3^η ΕΥΡΩ-ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΗ ΣΥΝΔΙΑΣΚΕΨΗ ΥΠΟΥΡΓΩΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΧΩΡΩΝ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

Κατάνια Ιταλίας, 27-29 Ιανουαρίου 2006

Θέμα: Μεσογειακή Ζώνη Ανώτατης Εκπαίδευσης και Έρευνας. Υπογραφή της Διακήρυξης για τη συνεργασία στο χώρο της εκπαίδευσης και κατάρτισης στη Μεσόγειο.

Στόχος της διάσκεψης ήταν να τεθούν οι βάσεις μιας στρατηγικής που θα αποβλέπει στον συντονισμό των πολιτικών για την εκπαίδευση και κατάρτιση στις χώρες της λεκάνης της Μεσογείου, ώστε να αναπτυχθούν οι ανθρώπινοι πόροι και να ενθαρρυνθεί η ανταλλαγή εμπειριών και τεχνογνωσίας ανάμεσα στις κοινωνίες των πολιτών.

Επιβεβαιώθηκε το γεγονός ότι η εκπαίδευση πρέπει να αποτελέσει τον καθοριστικό παράγοντα για την ανάπτυξη, την κοινωνική συνοχή και ευημερία. Στην κατεύθυνση της προώθησης πρακτικών μέτρων προτάθηκε η θέσπιση ενός βασικού πλαισίου για την συνεργασία, εναρμονισμένου στους στόχους της Λισσαβόνας και της Βαρκελώνης, έτσι ώστε να αναπτυχθούν οι ανθρώπινοι πόροι και να προωθηθεί η

κατανόηση μεταξύ των πολιτισμών.

Επιστέγασμα των εργασιών ήταν η υπογραφή διακήρυξης συνεργασίας για το χώρο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, αλλά για πρώτη φορά και της κατάρτισης, ανάμεσα στις χώρες της λεκάνης της Μεσογείου. Σύμφωνα με το κείμενο, στόχος είναι να δημιουργηθεί ένα κοινό μονοπάτι στο χώρο εκπαίδευσης και κατάρτισης, που θα στηρίζεται στο σύστημα μεταφοράς πιστωτικών μονάδων και σε προσόντα-δεξιότητες που θα μπορούν εύκολα να αξιολογηθούν και να χρησιμοποιηθούν στην αγορά εργασίας. Θα καθιερωθούν κοινά κριτήρια, μέθοδοι αξιολόγησης και σχέδια διασφάλισης ποιότητας, ώστε να διευκολυνθεί η κινητικότητα των σπουδαστών, ερευνητών και καθηγητών. Σε αυτό θα συντελέσει και η χρήση των νέων τεχνολογιών και μεθόδων εξ αποστάσεως μάθησης.

Αποφασίστηκε επίσης να προωθηθούν ερευνητικά προγράμματα, να ενισχυθεί η επιστημονική και τεχνική συνεργασία και να προωθηθεί η ανταγωνιστικότητα στην περιοχή με την ίδρυση διασυνδεδεμένων Πανεπιστημίων.

Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε για πρώτη φορά στον τομέα της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης, όπου και αποφασίστηκε να αναληφθούν εκείνες οι πρωτοβουλίες που θα οδηγήσουν σε αύξηση της συνεργασίας μέσα από την κοινή προσπάθεια για δημιουργία προγραμμάτων κατάρτισης και συστημάτων επαγγελματικών προσόντων σύμφωνα με τις κατευθύνσεις της Κοπεγχάγης και του Μάαστριχτ.

Οι Υπουργοί εξέφρασαν επίσης τη βούληση για βελτίωση και ενδυνάμωση των αντίστοιχων οργάνων συνεργασίας και δεσμεύτηκαν να υποστηρίξουν, ο καθένας στον τομέα αρμοδιότητάς του, την ανάπτυξη και υλοποίηση των διαδικασιών που θα οδηγήσουν στην δημιουργία της Μεσογειακής Ζώνης Ανώτατης Εκπαίδευσης.

Για την υλοποίηση των στόχων αποφασίστηκε η σύσταση Ομάδας Εργασίας με εκπροσώπους όλων των συμμετεχουσών χωρών, η οποία θα παρακολουθεί την πορεία των διαδικασιών συνεργασίας στο χώρο της εκπαίδευσης και της κατάρτισης μέχρι την επόμενη διάσκεψη που προγραμματίζεται να πραγματοποιηθεί στη Σλοβενία το 2008.

Τη διακήρυξη υπέγραψαν οι Υπουργοί Παιδείας της Αλγερίας, Γαλλίας, Ιορδανίας, Ελλάδας, Ιταλίας, Μάλτας, Μαρόκου, Πορτογαλίας, Σλοβενίας, Ισπανίας, Τυνησίας και Τουρκίας και εξουσιοδοτημένος εκπρόσωπος της Γαλλίας.

**4. ΣΥΝΟΔΟΣ ΥΠΟΥΡΓΩΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΤΩΝ ΚΡΑΤΩΝ-ΜΕΛΩΝ ΤΟΥ
ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

Κοπεγχάγη, 22-23 Ιανουαρίου 2007

Θέμα: Επαγγελματική Εκπαίδευση και Κατάρτιση

**5. 6^η ΥΠΟΥΡΓΙΚΗ ΔΙΑΣΚΕΨΗ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΤΩΝ
ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΕΘΝΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ (UNECE)**

Κοινή Συνεδρία Υπουργών Παιδείας και Περιβάλλοντος

Βελιγράδι, 10-11 Οκτωβρίου 2007

Θέμα: Ένα Περιβάλλον για την Ευρώπη

Πρόεδρος της Υπουργικής Συνεδρίας: Σπυρίδων Ταλιαδούρος,

Υφυπουργός Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Ελλάς

Η Προεδρία του Έλληνα Υφυπουργού, ως εκπροσώπου του Τομέα της παιδείας σε μία τέτοιας σημασίας διεθνή συνάντηση, όχι μόνο αναδεικνύει το σημαντικό ρόλο της εκπαίδευσης για να προχωρήσουν οι χώρες προς την κατεύθυνση της βιώσιμης ανάπτυξης, αλλά και σηματοδοτεί τη διάσταση του θέματος της Εκπαίδευσης για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη σε εθνικό επίπεδο.

Υπενθυμίζεται ότι στην 5^η Διάσκεψη αυτής της διαδικασίας, που είχε πραγματοποιηθεί στο Κίεβο το 2003, οι Υπουργοί Περιβάλλοντος υιοθέτησαν Διακήρυξη για την «Εκπαίδευση για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη», όπου κάλεσαν τις χώρες να την εντάξουν στα εκπαιδευτικά τους συστήματα σε όλα τα επίπεδα. Έτσι από τη Διακήρυξη του Κιέβου στη διαδικασία «Περιβάλλον για την Ευρώπη» εμπλέκονται και τα Υπουργεία Παιδείας των κρατών-μελών της UNECE. Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκε κοινή συνάντηση υψηλού επιπέδου υπουργείων Παιδείας και Περιβάλλοντος στο Vilnius της Λιθουανίας. Μετά τη συνάντηση στο Vilnius, όπου υιοθετήθηκε η Στρατηγική για την Εκπαίδευση για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, τα κράτη-μέλη ανέλαβαν δραστηριότητες για την υλοποίησή της.

6. ΕΥΡΩΑΣΙΑΤΙΚΗ ΔΙΑΣΚΕΨΗ ΥΠΟΥΡΓΩΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ Ε.Ε. ΚΑΙ ΑΣΙΑΣ (ASEM-ASIAN EUROPEAN MEETING)

Βερολίνο, 5-6 Μαΐου 2008

**Θέμα : Εκπαίδευση και Κατάρτιση για το Μέλλον. Κοινές
Προοπτικές στην Ασία και την Ευρώπη**

Η παγκοσμιοποίηση είναι μια πραγματικότητα, η οποία επηρεάζει όλους μας υπό την μορφή πολύπλευρης πρόκλησης στην οποία πρέπει να ανταποκριθούμε. Η στενή συνεργασία μεταξύ της Ευρώπης και της Ασίας εμφανίζεται να είναι τώρα, παρά ποτέ, περισσότερο επιτακτική.

Δεδομένου ότι η ανώτατη εκπαίδευση αποτελεί στρατηγικό τομέα για την ανάπτυξη της Ευρώπης αλλά και της Ασίας, πρέπει να γίνουν τα κατάλληλα βήματα για την ενδυνάμωση της εκπαιδευτικής, επιστημονικής και πολιτιστικής συνεργασίας μεταξύ των ιδρυμάτων ανώτατης εκπαίδευσης και των κοινοτήτων των πανεπιστημιακών, των ερευνητών και των φοιτητών.

Η Ευρω-Ασιατική Διάσκεψη είναι μία 12ετής προσπάθεια με στόχο την προσέγγιση θεμάτων παγκοσμίου επιπέδου και κοινού ενδιαφέροντος και για τις δύο πλευρές, όπως η παγκοσμιοποίηση, η σύνδεση με τη βιομηχανία, η πολιτιστική εξέλιξη κλπ. Οι χρονικές και οικονομικές συγκυρίες καλούν σε εστίαση στην (ανώτατη) εκπαίδευση και κατάρτιση και τις απαραίτητες συνέργειες με τον τομέα της βιομηχανίας.

Κομβικό σημείο της συνεργασίας αποτελεί το θέμα της κινητικότητας των φοιτητών, των αποφοίτων και των πανεπιστημιακών, μέρος του οποίου έχει επιτευχθεί μέσω του ευρωπαϊκού προγράμματος ERASMUS MUNDUS. Οι διμερείς συμφωνίες, επίσης, δύνανται να δώσουν ώθηση τόσο στην κινητικότητα όσο και στην ανάπτυξη κοινών προγραμμάτων σπουδών και τη διάδοση βέλτιστων πρακτικών.

Βεβαίως, η επιτυχία και η βιωσιμότητα ενός τέτοιου εγχειρήματος εξαρτάται από την υιοθέτηση ευέλικτης πλατφόρμας για τη διασφάλιση ποιότητας και την αναγνώριση των επαγγελματικών προσόντων μέσα στο πλαίσιο της Ευρω-Ασιατικής Διάσκεψης.

Η Διαδικασία της Μπολόνια αποτελεί αποτελεσματικό μοντέλο σύγκλισης και συνεργασίας μεταξύ των εκπαιδευτικών συστημάτων ανώτατης εκπαίδευσης της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Κατά την άποψή μας, θα ήταν χρήσιμο να επεκταθεί το συγκεκριμένο μοντέλο και σε άλλες γεωγραφικές περιοχές κατόπιν κατάλληλων προσαρμογών και

τροποποιήσεων.

Ειδικά προγράμματα οφείλουν να γίνουν σε τομείς αιχμής, όπως οι νέες τεχνολογίες και το περιβάλλον, αλλά υψηλή θέση στο θεματολόγιό μας πρέπει να κατέχουν η πολυπολιτισμικότητα και η πολυγλωσσία, αλλιώς είναι αδύνατη η ύπαρξη προγράμματος συνεργασίας, αν πρώτα δεν υπάρχει πολιτισμική αλληλοκατανόηση.

Όσον αφορά στη δια βίου μάθηση, τόσο σε ευρωπαϊκό, αλλά και σε διεθνές επίπεδο, είναι προφανές ότι τα πανεπιστήμια πρέπει να διαδραματίσουν ουσιαστικό ρόλο.

7. ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΥΠΟΥΡΓΩΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Βρυξέλλες, 16 Φεβρουαρίου 2009

Θέμα: Αναθεωρημένο στρατηγικό πλαίσιο για την ευρωπαϊκή συνεργασία στην εκπαίδευση και την κατάρτιση για τη μετά Λισσαβόνα περίοδο (-2020).

Παρέμβαση: Επικαιροποιημένο στρατηγικό πλαίσιο για την ευρωπαϊκή συνεργασία στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης. Ειδικότερα η εισαγωγή νέων δεικτών και σημείων αναφοράς (benchmarks) για την ποσοτική μέτρηση της επίδοσης των κρατών-μελών. Η μετά τη Στρατηγική της Λισσαβόνας περίοδος (2010 και εφεξής)

Η εκπαίδευση και η κατάρτιση θεωρούνται βασικές προϋποθέσεις και συντελεστές στις πολιτικές οι οποίες αναπτύχθηκαν βάσει της agenda της Λισσαβόνας. Στόχος τους είναι η αντιμετώπιση των αυξανόμενων κοινωνικο-οικονομικών και δημογραφικών προκλήσεων που αντιμετωπίζει η Ευρωπαϊκή Ένωση υπό το πρίσμα της παγκοσμιοποίησης, όπως είναι το υψηλό επίπεδο ανεργίας, ο κοινωνικός αποκλεισμός και/ή η περιθωριοποίηση αρκετά μεγάλων τμημάτων του πληθυσμού, η εισροή μεταναστών, ο σκληρός οικονομικός και εκπαιδευτικός ανταγωνισμός και οι δημογραφικές ανισότητες.

Στη βάση αυτής της διττής (κοινωνικής και οικονομικής) πρόκλησης, οι φορείς των ευρωπαϊκών συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης καλούνται να ενισχύσουν τις ήδη υπάρχουσες δομές με προοπτική στη μετά το 2010 εποχή.

Οποιαδήποτε πρόταση για μετά το 2010 θα πρέπει να διέπεται και να βασίζεται στα επιτεύγματα της Διαδικασίας της Λισσαβόνας και κατ'επέκτασιν να αντιμετωπίζει τις νέες προκλήσεις που προκύπτουν στα

συστήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης στο πλαίσιο της ολοένα και αυξανόμενης παγκόσμιας οικονομικής διαταραχής, η οποία αναδεικνύει την αναγκαιότητα να εστιάσουμε στους τομείς της εκπαίδευσης και της κατάρτισης.

Η Στρατηγική της Λισσαβόνας αποτελεί μία κοινά συμφωνημένη πλατφόρμα πολιτικών και επιμέρους δράσεων που αποσκοπούν στον εκσυγχρονισμό της ευρωπαϊκής οικονομίας και την εξασφάλιση βιώσιμης ανάπτυξης και απασχόλησης με ταυτόχρονη διατήρηση του ευρωπαϊκού κοινωνικού μοντέλου. Χρονική αφετηρία της είναι το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Μαρτίου 2000 στη Λισσαβόνα της Πορτογαλίας όπου τέθηκε ο βασικός στόχος να καταστεί η Ευρώπη «η πλέον δυναμική και ανταγωνιστική οικονομία με βάση τη γνώση». Η βέλτιστη προετοιμασία της Ένωσης κρίθηκε αναγκαία ενόψει της μετάβασης στην παγκοσμιοποιημένη οικονομία και την κοινωνία της προηγμένης γνώσης. Οι ευρωπαίοι εταίροι υιοθέτησαν ως κύρια εργαλεία την επένδυση στην εκπαίδευση, την ενίσχυση της καινοτόμου έρευνας και επιχειρηματικότητας καθώς και τον εκσυγχρονισμό των ευρωπαϊκών εκπαιδευτικών συστημάτων ούτως ώστε αυτά να συνεισφέρουν σε συνθήκες διεθνούς ανταγωνισμού. Ο χρονικό ορίζοντας της Στρατηγικής προσδιορίστηκε στα δέκα χρόνια (-2010).

Η Στρατηγική, οι επιμέρους πτυχές της οποία εξειδικεύθηκαν και, κατά περίπτωση, τροποποιήθηκαν συνεπεία των διαδοχικών συνεργασιών και της συνεχούς διαβούλευσης στα πλαίσια των αρμόδιων οργάνων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Συμβουλίου, εδράζεται σε τρεις βασικούς πυλώνες:

> Τον οικονομικό πυλώνα, ο οποίος αφορά στην ομαλή και πλήρη μετάβαση σε μία δυναμική, εξωστρεφή, και βασισμένη στην προηγμένη γνώση οικονομία. Οι μικρο- και μακρο-οικονομικές πολιτικές αντιμετωπίζονται πλέον στο πλαίσιο μιας ολιστικής προσέγγισης των οικονομικών και κοινωνικών παραμέτρων και υπό το πνεύμα της αναγκαιότητας να εξασφαλισθεί ο ορθός συγκερασμός προτεραιοτήτων που απορρέουν από την κοινωνική και την οικονομική σφαίρα.

> Τον κοινωνικό πυλώνα, που αφορά στον εκσυγχρονισμό του ευρωπαϊκού κοινωνικού συστήματος μέσω της ορθολογικής και κοινωνικο-οικονομικά ανταποδοτικής επένδυσης στους ανθρώπινους πόρους και την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού. Τα Κράτη-Μέλη καλούνται να επενδύσουν σημαντικά στην εκπαίδευση και την

κατάρτιση ούτως ώστε αυτές να αποτελέσουν μοχλούς κοινωνικής και πολιτισμικής προόδου υπό το πρίσμα της αδιαμφισβήτητης πλέον αλληλεξάρτησης της κοινωνικής συνοχής και της οικονομικής διάστασης. Στο συγκεκριμένο πλαίσιο αναφοράς εντάσσεται και η προτεινόμενη πολιτική απασχόλησης όπως εξειδικεύεται μέσω των Ενιαίων Κατευθυντήριων Γραμμών για την Ανάπτυξη και την Απασχόληση.

> Τον περιβαλλοντικό πυλώνα, ο οποίος αφορά στην ορθολογική διαχείριση των φυσικών πόρων υπό το πρίσμα της επίτευξης ενός προτύπου βιώσιμης ανάπτυξης.

Με δεδομένη την αναγκαιότητα, αλλά και τη διακριτική ευχέρεια, των Κρατών-Μελών να μετουσιώσουν τα κοινωνικά και οικονομικά οράματα της Στρατηγικής σε απτή πραγματικότητα κατά τρόπον ώστε να εξασφαλίζεται η σύγκλιση των πολιτικών και των αποτελεσμάτων τους σε ευρωπαϊκό επίπεδο, συμφωνήθηκε να ακολουθηθεί η Ανοικτή Μέθοδος Συντονισμού (Open Coordination Method) και ο αμοιβαίος συντονισμός των δράσεων μέσω εθνικών σχεδίων δράσης και, κατά περίπτωση, εθνικών εκθέσεων. Βάσει της AMS, εμπεδώθηκε η πρακτική της ανταλλαγής καλών πρακτικών (peer learning activities) μέσω συνεργαζόμενων ομάδων εμπειρογνομώνων (clusters) που συντονίζονται από την Ομάδα Συντονισμού για το Πρόγραμμα *Εκπαίδευση και Κατάρτιση 2010* (Education and Training Coordination Group/ETCG).

Συνοψίζοντας, διαπιστώνει κανείς ότι το όλο εγχείρημα της Στρατηγικής προϋποθέτει πολιτική βούληση σε βάθος χρόνου καθώς και τον ισόρροπο συγκερασμό οικονομικών και κοινωνικών προτεραιοτήτων. Έχει καταστεί πλέον σαφές ότι η βιωσιμότητα του ευρωπαϊκού κοινωνικού προτύπου προϋποθέτει την οικονομική ανάπτυξη και την επένδυση στην κοινωνία της γνώσης. Θεωρείται δεδομένη, επιπρόσθετα, η αναγκαιότητα εργασιακής και επιχειρηματικής ευελιξίας πάνω στη βάση της δια βίου μάθησης και της αέναης επικαιροποίησης των γνώσεων και των δεξιοτήτων των εργαζομένων. Οι διαστάσεις της οικονομίας και της κοινωνικής συνοχής αντιμετωπίζονται πλέον ως αλληλένδετες πραγματικότητες μέσα σε ένα σύνθετο περιβάλλον προκλήσεων και ευκαιριών. Η επιτυχία του κρίσιμου αυτού εγχειρήματος αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για βιώσιμη ανάπτυξη και κοινωνική ευημερία στον ευρωπαϊκό χώρο σε συνθήκες εντεινόμενου διεθνούς ανταγωνισμού.

Η Διαδικασία της Λισσαβόνας μετουσιώνεται σε πράξη στους τομείς της εκπαίδευσης και της κατάρτισης μέσω, κυρίως του Προγράμματος

Εκπαίδευσης και Κατάρτισης 2010 και του Νέου Ολοκληρωμένου Προγράμματος για τη Δια Βίου Μάθηση 2007-2013. Στόχος του τελευταίου είναι η ουσιαστική ενδυνάμωση όλων των πλαισίων και μηχανισμών παροχής δια βίου μάθησης καθώς και η εξασφάλιση διαύλων επικοινωνίας μεταξύ των τυπικών συστημάτων εκπαίδευσης και κατάρτισης.

VIII. ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

A. ΜΟΝΟΓΡΑΦΙΕΣ-ΒΙΒΛΙΑ

1. Για την Ελλάδα της Γνώσης, 2004-2009. Το Έργο στην Ανώτατη Εκπαίδευση, Εκδ. Mega Print, Αθήνα 2010.
2. Αγώνας και Αγωνία για την Παιδεία. Άρθρα και Ομιλίες, Εκδ. Σαββάλας, Αθήνα 2007. Πρόλογος Μ. Γιαννάκου.
3. Για μια Κοινωνία Ελευθερίας και Αλληλεγγύης. Θέσεις και Προτάσεις για το Αύριο, Εκδ. Anubis, Αθήνα 2003. Πρόλογος Κ. Καραμανλής.
4. Για την Ελλάδα του 21^{ου} αιώνα, Εκδ. Compress, Αθήνα 1999.
5. Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Προβλήματα-Προοπτικές-Στόχοι, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1993. Πρόλογος Παν. Μπερνίτσα.
6. Άρθρα και Μελέτες, Κοινοτικό Δίκαιο-Δικαιοσύνη-Παιδεία-Γεωργία-Οικονομία, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1990.
7. Παραχώρηση Τεχνογνωσίας (Know-how) στην Κοινοτική Έννομη Τάξη του Ανταγωνισμού, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1987.

B. ΑΡΘΡΑ-ΜΕΛΕΤΕΣ

1. Συνταγματική αναθεώρηση του άρθρου 16Σ. Ανάγκη πρόβλεψης της δυνατότητας ίδρυσης και λειτουργίας μη κρατικών Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου (ΘΠΔΔ), τ. 2017, υπό δημοσίευση.
2. Το νέο νομοθετικό πλαίσιο για την αφανή εταιρία. Οι μεταβολές που επήλθαν με το ν. 4072/2012, Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών 2016, σ. 873 επ.

3. Το μέλλον της Εκπαίδευσης στη χώρα μας: Για μία εκπαίδευση ποιότητας, Φιλελεύθερη Έμφαση (Τριμηνιαία Επιθεώρηση του Ινστιτούτου Δημοκρατίας Κωνσταντίνος Καραμανλής), τεύχος 46, Μάρτιος 2011.
4. Σύγχρονη Παράταξη Ριζοσπαστικού Φιλελευθερισμού, στο βιβλίο, Αγώνας Ιδεών. Ισχυρό Κόμμα, Ισχυρό Πολιτικό Σύστημα, Επιμέλεια Μαρ. Γιαννάκου, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2010.
5. Δια Βίου Μάθηση. Πολιτικές και Προγράμματα. Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα «Δια Βίου Μάθηση 2007-2013», Αθήνα 2009.
6. Οι Προτάσεις της Μεταρρύθμισης για την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, Φιλελεύθερη Έμφαση, τεύχος 29, Δεκέμβριος 2006.
7. Νέα Στρατηγική για τη Γεωργία, Φιλελεύθερη Έμφαση, τεύχος 15, Ιούνιος 2003.
8. Εθνικά Συμφέροντα και Βέτο, Ευρωπαϊκή Έκφραση, τεύχος 22, Ιούλιος 1996.
9. Η Λειτουργία του Δικαίου στη Διαδικασία Ενοποίησης της Ευρώπης, Ευρωπαϊκή Έκφραση, τεύχος 9, Απρίλιος 1993.
10. Maastricht: Πορεία προς εκσυγχρονισμό της Ελλάδας, Ευρωπαϊκή Έκφραση, τεύχος 7, Οκτώβριος 1992.
11. Νέες Νομικές Ρυθμίσεις Μεταφοράς Τεχνολογίας, "Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ", 14.08.1987 και στο βιβλίο «Άρθρα και Μελέτες», Εκδόσεις Αντ.Σάκκουλα, Αθήνα 1990, σ.152 επ.
12. Παιδεία και Ελεύθερη Εγκατάσταση. Μία ελληνική συμβολή στην ερμηνεία του άρθρου 55 παρ.1 Συνθ.ΕΟΚ, Το Σύνταγμα, 1988, σ. 217 επ. και στο βιβλίο «Άρθρα και Μελέτες», Εκδόσεις Αντ.Σάκκουλα, Αθήνα 1990, σ. 83 επ.
(Σημ. Το άρθρο αυτό συγγράφηκε από κοινού με την Θεοδ. Αντωνίου. Ο Σπ. Ταλιαδούρος συνέγραψε τα κεφάλαια I,II, III).
13. Σκέψεις πάνω στις προϋποθέσεις νομιμότητας της συμβάσεως παραχωρήσεως αποκλειστικής αδείας εκμεταλλεύσεως ευρεσιτεχνίας στο Κοινοτικό Δίκαιο (Υπόθεση 258/78 Maize Seed), Νομικό Βήμα 32, σ. 1154 επ.
14. Τα θεμελιώδη Δικαιώματα του Ανθρώπου και το Κοινοτικό Δίκαιο, Νομικό Βήμα 30, σ. 555 επ.
15. The system for the protection of human rights in the ten Member-States of the E.E.C., REVUE HELLÉNIQUE DE DROIT INTERNATIONAL 1982-1983, σ. 191 επ.

Γ. ΕΡΓΟ ΩΣ ΥΦΥΠΟΥΡΓΟΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ (2004-2009)

ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΤΩΝ ΑΝΩΤΑΤΩΝ ΙΔΡΥΜΑΤΩΝ. ΣΗΜΑΝΤΙΚΕΣ ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΕΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ

1. Θεσμικές Μεταρρυθμίσεις

Στις κυριότερες μεταρρυθμίσεις της περιόδου 2004-2009 περιλαμβάνεται η νομοθετική πρωτοβουλία και η ψήφιση νόμων που, μεταξύ άλλων, ενισχύουν την αυτοδιοίκηση των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, την εξωστρέφειά τους και τη δημιουργία αδιάβλητων και αντικειμενικών διαδικασιών. Προηγήθηκε ευρεία διαβούλευση στην διακομματική Εθνική Επιτροπή Διαλόγου για την Παιδεία και στο Εθνικό Συμβούλιο Παιδείας. Ειδικότερα στις μεταρρυθμίσεις περιλαμβάνονται:

1.1. Η ενίσχυση της εξωστρέφειας των ελληνικών Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (Ν.3685/2008, 3255/2004 και Ν.3391/2005) με:

- Την καθιέρωση κοινών μεταπτυχιακών ελληνικών με ξένα ΑΕΙ, ενώ για πρώτη φορά επιτρέπονται αυτόνομα προγράμματα από τα ΑΤΕΙ ύστερα από αξιολόγηση.
- Τη δημιουργία του Διεθνούς Πανεπιστημίου που σηματοδοτεί την ενίσχυση της εξωστρέφειας της ελληνικής ανώτατης εκπαίδευσης.

1.2. Ο εκσυγχρονισμός της λειτουργίας των Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (Ν.3404/2005 και Ν.3549/2007) με:

- Την ενίσχυση της αυτοδιοίκησης των ΑΕΙ.
- Το δικαίωμα επιλογής των ακαδημαϊκών συγγραμμάτων από τους φοιτητές.
- Τη σύνταξη του Πρότυπου Γενικού Εσωτερικού Κανονισμού Λειτουργίας.
- Τη σύνταξη Τετραετών Ακαδημαϊκών-Αναπτυξιακών Προγραμματισμών.
- Την καθιέρωση της καθολικής συμμετοχής στις εκλογές για την ανάδειξη των οργάνων διοίκησης των ΑΕΙ.
- Την ενίσχυση της φοιτητικής μέριμνας και μέτρα στήριξης των φοιτητών.
- Τη διαφάνεια στη διαδικασία εκλογής μελών ΔΕΠ.

1.3. Η ενίσχυση του ακαδημαϊκού χαρακτήρα των Ανώτατων Τεχνολογικών Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων (Ν.3404/2005 και Ν.3549/2007) με:

-Την ουσιαστική ένταξη των ΑΤΕΙ στην ανώτατη βαθμίδα της εκπαίδευσης σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 16 παρ. 5 του Συντάγματος.

-Την ενίσχυση των αναγκαίων διαδικασιών, λειτουργιών και δομών για τη διασφάλιση και προαγωγή της ποιότητας της ελληνικής ανώτατης τεχνολογικής εκπαίδευσης.

-Την παροχή δυνατότητας στα ΑΤΕΙ για διεξαγωγή εφαρμοσμένης έρευνας

-Την ενίσχυση του αυτοδιοίκητου των ΑΤΕΙ, δεδομένου ότι πλέον τα προγράμματα σπουδών των Τμημάτων ΑΤΕΙ καταρτίζονται με ευθύνη των ίδιων των Ιδρυμάτων.

-Τη σύσταση νέων θέσεων Εκπαιδευτικού Προσωπικού, Ειδικού Τεχνικού Προσωπικού και Διοικητικού Προσωπικού.

-Τον καθορισμό του Περιεχομένου Σπουδών για 154 Τμήματα των ΑΤΕΙ, βάσει του οποίου καθορίστηκε στη συνέχεια σχεδόν το σύνολο των επαγγελματικών δικαιωμάτων των πτυχιούχων των Τμημάτων που εκκρεμούσαν για δεκαετίες.

1.4. Η εισαγωγή της αξιολόγησης των ΑΕΙ (Ν.3374/2005) με την καθιέρωση ενός ολοκληρωμένου θεσμικού πλαισίου για τη διασφάλιση της ποιότητας των ακαδημαϊκών σπουδών και τη θεσμοθέτηση του Παραρτήματος Διπλώματος και του Συστήματος των Ακαδημαϊκών Πιστωτικών Μονάδων

1.5. Η καθιέρωση αντικειμενικού και αδιάβλητου συστήματος για τις μετεγγραφές εσωτερικού στα ΑΕΙ (Ν.3282/2004)

1.6. Η κατάργηση του ΔΙΚΑΤΣΑ και δημιουργία του ΔΟΑΤΑΠ (Ν.3328/2005) με νέο ευρωπαϊκό σύστημα αναγνώρισης τίτλων σπουδών αλλοδαπής σύμφωνα με την ευρωπαϊκή νομοθεσία, το οποίο οδήγησε σε επιτάχυνση και αντικειμενικοποίηση των διαδικασιών.

1.7. Η θεσμοθέτηση δομών Διά Βίου Μάθησης στην Ανώτατη Εκπαίδευση (Ν.3369/2005)

1.8. Η εισαγωγή ενός σύγχρονου και δυναμικού πλαισίου θεσμών για την αποφασιστική προώθηση της έρευνας και τεχνολογίας (Ν.3653/2008) με κοινή πρωτοβουλία των Υπουργείων Παιδείας και Ανάπτυξης.

2. Οικονομικά Μέτρα

Από το 2004 αυξήθηκε κατακόρυφα σε πραγματικούς αριθμούς και σε ετήσια βάση η χρηματοδότηση της Ανώτατης Εκπαίδευσης από τον Τακτικό Προϋπολογισμό σε σύγκριση με τα επίπεδα χρηματοδότησης του 2003. Σε ευρωπαϊκό επίπεδο, την περίοδο 2004-2009, η Ελλάδα εντασσόταν μεταξύ των πέντε πρώτων χωρών της ΕΕ και του ΟΟΣΑ ως προς το ύψος της δημόσιας χρηματοδότησης των ΑΕΙ, το οποίο ανερχόταν στο 1,3% του ΑΕΠ.

Ειδικότερα, κατά την περίοδο 2004-2009 η επιχορήγηση για τις λειτουργικές δαπάνες των Πανεπιστημίων αυξήθηκε κατά 60%, για τα συγγράμματα κατά 87% και για την φοιτητική μέριμνα κατά 26%. Ταυτόχρονα, την περίοδο 2005-2008 υλοποιήθηκαν σημαντικά έργα υποδομής και εξοπλισμού στα Πανεπιστήμια, μέσω του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων ύψους 321 εκ. ευρώ. Για τα ΤΕΙ, η δημόσια επιχορήγηση για τις λειτουργικές δαπάνες τους αυξήθηκε κατά 95,84% για την περίοδο 2004-2009. Επίσης το Υπουργείο Παιδείας ενέκρινε το ποσό των 117,8 εκ ευρώ για έργα υποδομής και εξοπλισμού των ΤΕΙ στο πλαίσιο του Προγράμματος Δημοσίων Επενδύσεων την τετραετία 2005-2008, εκ των οποίων απορροφήθηκαν 43,8 εκ. ευρώ. Επιπλέον των εθνικών πόρων, τα ελληνικά ΑΕΙ χρηματοδοτήθηκαν με ευρωπαϊκούς πόρους ύψους περίπου 1 δις ευρώ την περίοδο 2002-2007, ενώ στο πλαίσιο του ΕΣΠΑ 2008-2013, για το νέο επιχειρησιακό πρόγραμμα «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» έχουν δεσμευθεί πόροι ύψους 2,2 δις για την Παιδεία και περιλαμβάνεται άξονας για την αναβάθμιση της έρευνας και της καινοτομίας στην Ανώτατη Εκπαίδευση με πόρους ύψους 432 εκ. ευρώ.

Με αυτά τα μέτρα βελτιώθηκε η θέση των ελληνικών Ιδρυμάτων σε παγκόσμια κλίμακα. Το σύστημα της Ανώτατης Εκπαίδευσης προετοιμάζει τη χώρα για τη νέα πραγματικότητα της παγκοσμιοποίησης, της τεχνολογίας και των μεγάλων μετακινήσεων των πληθυσμών. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 2009 έξι ελληνικά Πανεπιστήμια περιλαμβάνονταν στον κατάλογο με τα 500 καλύτερα Πανεπιστήμια παγκοσμίως.

3. Επαγγελματικά Δικαιώματα

Από το 2004 το Υπουργείο Παιδείας έθεσε ως προτεραιότητα την επίλυση του προβλήματος της κατοχύρωσης των επαγγελματικών δικαιωμάτων αποφοίτων Πανεπιστημίων και ΑΤΕΙ που εκκρεμούσαν για χρόνια. Το 2009 είχαν ήδη αντιμετωπιστεί όλες οι εκκρεμότητες της διαδικασίας καθορισμού των επαγγελματικών δικαιωμάτων, όσον αφορά στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Παιδείας για τις 93 ειδικότητες που λειτουργούσαν συνολικά στα ΑΤΕΙ της χώρας, ενώ, όσον αφορά στα Πανεπιστήμια, είχε προωθηθεί με

θετικό τρόπο η επαγγελματική κατοχύρωση των πτυχιούχων 58 Τμημάτων Πανεπιστημίων. Παράλληλα, είχαν προωθηθεί, όπου είχε κριθεί αναγκαίο, οι μετονομασίες πολλών Τμημάτων Πανεπιστημίων και ΑΤΕΙ, ώστε το γνωστικό τους αντικείμενο να ανταποκρίνεται στις σύγχρονες ανάγκες της κοινωνίας και της οικονομίας.

ΙΧ. ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ

Α. ΜΟΝΟΓΡΑΦΙΕΣ-ΒΙΒΛΙΑ

1. Για την Ελλάδα της Γνώσης, 2004-2009. Το Έργο στην Ανώτατη Εκπαίδευση, Εκδ. Mega Print, Αθήνα 2010.

Το βιβλίο αναφέρεται στην Παιδεία και ειδικότερα περιλαμβάνει την καταγραφή των προσπαθειών που καταβλήθηκαν την περίοδο από τον Μάρτιο του 2004 ως και τον Οκτώβριο του 2009, από την κυβέρνηση της Νέας Δημοκρατίας, για την αντιμετώπιση των χρονιζόντων προβλημάτων της Ανώτατης Εκπαίδευσης και το θεσμικό και λειτουργικό εκσυγχρονισμό της, ώστε να μπορέσει να ανταποκριθεί με επιτυχία στη μεγάλη πρόκληση της κοινωνίας της πληροφορίας και της οικονομίας της γνώσης, που αποτελούν τις βασικές συνθέτουσες του παγκοσμιοποιημένου οικονομικού περιβάλλοντος, εντός του οποίου καλείται να κινηθεί η χώρα μας σε αυτήν την πολλαπλά σύνθετη και προβληματική εποχή του 21^{ου} αιώνα. Προσπαθειών, που όπως τεκμηριωμένα αποδεικνύεται στις σελίδες του βιβλίου, στέφθηκαν με επιτυχία, δίνοντας σήμερα τη δυνατότητα στη χώρα μας, σε αυτήν την κρίσιμη φάση της σύγχρονης ιστορίας της, να στηριχθεί στην Ανώτατη Εκπαίδευσή της, ως έναν από τους βασικούς πυλώνες πάνω στους οποίους μπορεί βάσιμα να στηρίξει την αναπτυξιακή αρχιτεκτονική της για το Αύριο. Αρκεί, φυσικά, το έργο που αυτά τα χρόνια επιτελέστηκε, να συμπληρωθεί όπου χρειάζεται, να εμπλουτιστεί όπου απαιτείται και να μεταρρυθμιστεί όπου είναι αναγκαίο, από τις κυβερνήσεις που θα ακολουθήσουν, χωρίς να υποστεί τους κατακρημνιστικούς «πειραματισμούς» μιας κακώς εννοούμενης διάθεσης μηδενιστικής ισοπέδωσης όσων έχουν προηγηθεί, που η ύπαρξή της τόσο ταλαιπώρησε τις προηγούμενες δεκαετίες την πατρίδα μας, όχι μόνο στην εκπαίδευση, αλλά και σε πολλούς άλλους τομείς.

Προσωπικά, έχοντας την τιμή επί πεντέμισι χρόνια να συμμετάσχω ενεργά σε αυτήν την προσπάθεια, ως Υφυπουργός Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, αρμόδιος για τα θέματα Ανώτατης Εκπαίδευσης, θέση που, περιβάλλοντάς με την εμπιστοσύνη του, με τοποθέτησε ο Πρωθυπουργός Κώστας Καραμανλής, νοιώθω το χρέος να καταθέσω τον πολιτικό απολογισμό του έργου που συντελέστηκε και να καταστήσω γνωστή ευρύτερα στην κοινή γνώμη τη δημιουργική αναμόρφωση της Ανώτατης Εκπαίδευσης, που μέσα σε αυτά τα χρόνια έγινε πράξη.

Θεωρώ ότι στο σύγχρονο περιβάλλον της παγκοσμιοποίησης των αγορών, της κοινωνίας της πληροφορίας και της οικονομίας της γνώσης, η επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο και στη διαρκή αναβάθμιση του κατ'εξοχήν μηχανισμού σχηματισμού και ανάπτυξης του, δηλαδή στην εκπαίδευση, αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες προώθησης του «νέου πλούτου των εθνών». Δεδομένης της σημασίας της γνώσης ως ενός από τους σπουδαιότερους σύγχρονους πλουτοπαραγωγικούς πόρους, από τον οποίο εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό η οικονομική ανάπτυξη και η κοινωνική ευημερία, η οργάνωση των εκπαιδευτικών συστημάτων κατά τρόπο που να ανταποκρίνεται με αποτελεσματικότητα και ευελιξία στις σύνθετες ανάγκες του σκληρά ανταγωνιστικού παγκοσμιοποιημένου οικονομικού πλαισίου, αποτελεί για όλες τις χώρες του ανεπτυγμένου κόσμου θεμελιώδη προτεραιότητα της πολιτικής τους και κυρίαρχη επιδίωξη των επιμέρους επιλογών τους.

Στο έργο που επιτεύχθηκε το 2004 έως το 2009 αναφέρεται το βιβλίο. Χωρίς διάθεση υπερβολής ή πολιτικής-κομματικής σκοπιμότητας, καταγράφονται κατά τρόπο περιεκτικό και υπεύθυνο όλα όσα πραγματώθηκαν και επιδιώκεται με αδιάσειστα στοιχεία να τεκμηριωθεί το μέγεθος της αποτελεσματικής δουλειάς που επιτελέστηκε τα χρόνια αυτά. Για την καλύτερη παρουσίαση των όσων παρατίθενται, το περιεχόμενο κατανέμεται σε πέντε επιμέρους ενότητες-κεφάλαια, που διαρθρώνονται ως εξής:

-Κεφάλαιο 1: Οι προκλήσεις της κοινωνίας της γνώσης.

-Κεφάλαιο 2: Η μεταρρύθμιση στην Ανώτατη Εκπαίδευση: νομοθετικό έργο και κανονιστικές ρυθμίσεις.

-Κεφάλαιο 3: Επενδύοντας στο μέλλον: Η ενίσχυση της χρηματοδότησης.

-Κεφάλαιο 4: Δομικές παρεμβάσεις στην Ανώτατη Εκπαίδευση: Κατοχύρωση Επαγγελματικών Δικαιωμάτων-Χωροταξικός Σχεδιασμός-Εθνικό Συμβούλιο Παιδείας (Ε.Σ.Υ.Π.).

-Κεφάλαιο 5: Ένα νέο κύμα μεταρρυθμίσεων.

Αυτό που δεν θα έπρεπε να συμβεί, είναι το έργο αυτό να μείνει στάσιμο, ή, ακόμα χειρότερα, να εγκαταλειφθεί. Κάτι τέτοιο θα ισοδυναμούσε, ιδιαίτερα σήμερα σε καιρούς πολύμορφης κρίσης, με στέρηση του δικαιώματος της ελληνικής κοινωνίας να προσβλέπει σε ένα καλύτερο Αύριο. Το οποίο, μόνον ένα σύγχρονο και μορφωτικά παραγωγικό εκπαιδευτικό σύστημα μπορεί να διασφαλίσει.

Ειδικότερα, στον Τομέα της Ανώτατης Εκπαίδευσης, ρυθμίστηκαν θέματα που αφορούν:

1. ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΩΝ Α.Ε.Ι.

- 1.1. Ακαδημαϊκή και οικονομική αυτοδιοίκηση των Α.Ε.Ι.
- 1.2. Ενίσχυση των φοιτητών και αναβάθμιση των προπτυχιακών σπουδών.
- 1.3. Ενίσχυση του δημοκρατικού χαρακτήρα των Α.Ε.Ι.
- 1.4. Υποχρεώσεις των οργάνων και του προσωπικού των Α.Ε.Ι.
- 1.5. Κανονιστικές πράξεις για την εφαρμογή του Ν.3549/2007.

2. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ Α.Ε.Ι.

- 2.1. Ευρωπαϊκή Ένωση και αξιολόγηση.
- 2.2. Ελλάδα και αξιολόγηση.
- 2.3. Αποτελέσματα της αξιολόγησης.

3. ΕΞΩΣΤΡΕΦΕΙΑ ΤΩΝ Α.Ε.Ι.

- 3.1. Συνεργασίες μεταξύ ελληνικών και ξένων Α.Ε.Ι.
- 3.2. Ξενογλωσσα Προγράμματα Σπουδών.
- 3.3. Διεθνές Πανεπιστήμιο.

4. ΣΤΗΡΙΞΗ ΔΟΜΩΝ ΤΗΣ ΑΝΩΤΑΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ.

- 4.1. Θεσμοθέτηση δομών Δια Βίου Μάθησης στην ανώτατη εκπαίδευση.
- 4.2. Θεσμοθέτηση της "Βάσης του 10".
- 4.3. Καθιέρωση αντικειμενικού και αδιάβλητου συστήματος για τις μετεγγραφές φοιτητών και σπουδαστών εσωτερικού στα ΑΕΙ .

5. ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΝΕΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗΣ ΤΙΤΛΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΤΗΣ ΑΛΛΟΔΑΠΗΣ (Δ.Ο.Α.Τ.Α.Π.).

- 5.1. Δομή και οργάνωση.
- 5.2. Βασικές αρχές του νομικού πλαισίου που διέπει τον Δ.Ο.Α.Τ.Α.Π.
- 6. ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΟΥ ΑΚΑΔΗΜΑΪΚΟΥ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑ ΤΩΝ Τ.Ε.Ι.
- 6.1. Κατοχύρωση του ανώτατου χαρακτήρα των Τ.Ε.Ι.
- 6.2. Αυτοδύναμη οργάνωση Προγραμμάτων Μεταπτυχιακών Σπουδών.
- 6.3. Εφαρμοσμένη έρευνα.
- 6.4. Ερευνητικά Εργαστήρια στα Τ.Ε.Ι.
- 6.5. Νέες ρυθμίσεις στη διαδικασία αλλαγής γνωστικού αντικείμενου και μετονομασίας Τμημάτων Τ.Ε.Ι.
- 6.6. Προσωπικό Τ.Ε.Ι.
- 7. ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ
- 8. ΔΟΜΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ: ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ Α.Ε.Ι.
- 8.1. ΚΑΤΟΧΥΡΩΣΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ Α.Ε.Ι.
- 8.1.1. Πανεπιστήμια.
- 8.1.2. Τ.Ε.Ι.
- 8.2. ΧΩΡΟΤΑΞΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ Α.Ε.Ι. (ΙΔΡΥΣΕΙΣ, ΜΕΤΟΝΟΜΑΣΙΕΣ, ΑΛΛΑΓΕΣ ΓΝΩΣΤΙΚΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ.)
- 8.2.1. Μετονομασίες Πανεπιστημίων.
- 8.2.2. Ιδρύσεις, Μετονομασίες και Αλλαγές Γνωστικών Αντικειμένων Τμημάτων.
- 8.3. ΕΘΝΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ (Ε.ΣΥ.Π.).
- 8.3.1. Συνεδριάσεις ΣΑΠΕ.
- 8.3.2. Συνεδριάσεις ΣΑΤΕ.
- 8.3.3. Κοινές Συνεδριάσεις ΣΑΠΕ-ΣΑΤΕ.

2. Αγώνας και Αγωνία για την Παιδεία, Άρθρα και Ομιλίες, Εκδ. Σαββάλας, Αθήνα 2007

Στο βιβλίο αυτό περιλαμβάνονται θέσεις και ομιλίες στην Βουλή κατά τη διάρκεια της θητείας μου ως Υφυπουργός Παιδείας κατά την περίοδο 2004-2007 και γίνεται αναφορά στο μεταρρυθμιστικό νομοθετικό έργο που επιτελέστηκε στον τομέα της Ανώτατης Εκπαίδευσης.

Το βιβλίο επιμερίζεται, πλην της Εισαγωγής και του Επιλόγου, σε τέσσερις διαφορετικές ενότητες-κεφάλαια, που διαλαμβάνουν τις τοποθετήσεις μου για θέματα που διαχειρίστηκα πολιτικά ή για τα οποία κατά καιρούς χρειάστηκε να παρέμβω δημόσια. Συγκεκριμένα αυτά είναι:

Κεφάλαιο 1: Οι βασικές κατευθύνσεις της Νέας Διακυβέρνησης για την εκπαιδευτική πολιτική.

Κεφάλαιο 2: Κοινοβουλευτικός λόγος: Υπεράσπιση του νομοθετικού έργου-Τοποθετήσεις κατά τον κοινοβουλευτικό έλεγχο.

Κεφάλαιο 3: Θέσεις για τη μεταρρύθμιση στην ανώτατη εκπαίδευση: Η προάσπιση της δημόσιας ανώτατης εκπαίδευσης. Θέσεις για την αναθεώρηση του άρθρου 16 του Συντάγματος.

Κεφάλαιο 4: Μια θέση για την Ευρώπη.

Οι ενότητες αυτές αποτυπώνουν ανάγλυφα τόσο το έργο το οποίο πραγματοποιήθηκε κατά την πρώτη τριετία της Διακυβέρνησης στον κρίσιμο τομέα της εκπαιδευτικής πολιτικής, όσο και την τεράστια προσπάθεια που χρειάστηκε να καταβληθεί από όλους εμάς για να κάνουμε πράξη τις δεσμεύσεις μας προς τον ελληνικό λαό. Παρά τις συγγνωστές σε ένα τέτοιου είδους έργο επαναλήψεις και αλληλοεπικαλύψεις της διαλαμβανόμενης ύλης, θεώρησα χρήσιμο να μην αλλοιώσω τα κείμενα τα οποία συμπεριέλαβα, καθώς, πέραν της εμπειριεχόμενης ζωντάνιας του χρονικού σημείου κατά το οποίο διατυπώθηκαν, αναδημοσιευόμενα αυτούσια μπορούν να απεικονίσουν επακριβώς τα στάδια που απαιτήθηκαν για να λάβει σάρκα και οστά το έργο που συντελέστηκε.

Κεντρικός στόχος του μεταρρυθμιστικού μας προτάγματος για την αναβάθμιση της ανώτατης εκπαίδευσης στη χώρα μας, ήταν ο ολόπλευρος εκσυγχρονισμός και η αναμόρφωση των δημοσίων ΑΕΙ, προκειμένου να καταστούν ισότιμα μέρη του Ευρωπαϊκού Χώρου Ανώτατης Εκπαίδευσης και του διεθνούς ακαδημαϊκού γίνεσθαι.

Στις συντελεσθείσες νομοθετικές μας πρωτοβουλίες προς την κατεύθυνση αυτή περιλαμβάνονται:

-η θεσμοθέτηση σύγχρονου συστήματος για τη διασφάλιση της ποιότητας στην ανώτατη εκπαίδευση και η καθιέρωση συστήματος μεταφοράς και συσσώρευσης πιστωτικών μονάδων (Ν.3374/2005)

-η αναδιοργάνωση του οργανισμού αναγνώρισης ακαδημαϊκών τίτλων (ΔΟΑΤΑΠ), με στόχο την ενίσχυση της διαφάνειας (Ν.3328/2005)

-η θεσμοθέτηση σύγχρονου συστήματος δια βίου μάθησης (Ν.3369/2005)

-η αναβάθμιση των ακαδημαϊκών χαρακτηριστικών των ΤΕΙ και η θεσμοθέτηση της δυνατότητας κοινών μεταπτυχιακών προγραμμάτων σπουδών ελληνικών και ξένων ΑΕΙ (Ν.3404/2005) και

-η ίδρυση του Διεθνούς Πανεπιστημίου της Ελλάδος με έδρα τη Θεσσαλονίκη (Ν.3391/2005).

Οι κυριότερες ρυθμίσεις του νέου νόμου για τα ΑΕΙ αφορούν στα εξής:

- Διασφάλιση της οικονομικής και διοικητικής αυτοδιοίκησης των ΑΕΙ, με τη σύνταξη από αυτά ενός τετραετούς ακαδημαϊκού-αναπτυξιακού προγράμματος.

- Κοινωνική Λογοδοσία των ΑΕΙ.

- Ενδυνάμωση της αυτοδιοίκησης των ΑΕΙ, με την παροχή δυνατότητας λειτουργίας τους μέσω εσωτερικών κανονισμών.

- Ακαδημαϊκό άσυλο. Το Πρυτανικό Συμβούλιο και το Συμβούλιο του ΤΕΙ αντίστοιχα, ως δημοκρατικά εκλεγμένα από καθολική ψηφοφορία όργανα, είναι αρμόδια για την άρση του ασύλου, με παρουσία εκπροσώπου δικαστικής αρχής.

- Ενίσχυση της διαφάνειας στις δραστηριότητες των ΑΕΙ.

- Επανακαθορισμός των στόχων των ΑΕΙ.

- Στήριξη στους νέους φοιτητές, με παροχή οικονομικής συνδρομής (άτοκα εκπαιδευτικά δάνεια) σε όσους προέρχονται από ασθενέστερα εισοδηματικά στρώματα και ανταποδοτικών υποτροφιών σε όσους παρέχουν έργο στο ΑΕΙ.

- Εξορθολογισμός των διαδικασιών για την εκλογή μελών ΔΕΠ. Εξασφάλιση μεγαλύτερης αξιοκρατίας.

- Αντιμετώπιση αρνητικών επιπτώσεων της επ' αόριστον φοίτησης, με θέσπιση ανώτατης διάρκειας αυτής.

- Δωρεάν χορήγηση ενός συγγράμματος ανά μάθημα και υποχρέωση παροχής βιβλιογραφίας και οδηγιών μελέτης από τους διδάσκοντες σε κάθε μάθημα.

3. Για μια Κοινωνία Ελευθερίας και Αλληλεγγύης, Θέσεις και Προτάσεις για το Αύριο, Εκδ. Anubis, Αθήνα 2003.

Στο βιβλίο αυτό περιλαμβάνονται θέσεις και δημόσιες παρεμβάσεις που δημοσιοποιήθηκαν από τον Απρίλιο του 2000 έως τον Φεβρουάριο του 2004, για μια σειρά κρίσιμων ζητημάτων που αντιμετωπίζει η Ελλάδα. Περιλαμβάνονται προτάσεις αντιμετώπισης των προβλημάτων που υπάρχουν κυρίως στο χώρο της εκπαίδευσης, της οικονομίας και της ελληνικής περιφέρειας, με βάση την εφαρμογή κανόνων του κοινωνικού φιλελευθερισμού. Το βιβλίο προλογίζει ο π. Πρωθυπουργός κ. Κώστας Καραμανλής.

Στο βιβλίο επισημαίνονται οι λόγοι που προκαλούν την βαθιά και πολύμορφη κρίση που διέρχεται η πατρίδα μας. Είναι χαρακτηριστικό ότι η ελληνική οικονομία, δέσμια εδώ και πολλές δεκαετίες δογματικών δουλειών και αιχμάλωτη συντεχνιακών συμφερόντων, αδυνατεί να ανταποκριθεί στις ανταγωνιστικές προκλήσεις της παγκοσμιοποιημένης αγοράς, χάνει τη μάχη της παραγωγικότητας και οδηγείται σε περιθωριοποίηση, συμπαρασύροντας στην πτωτική πορεία της το βιοτικό επίπεδο των πολιτών και ιδιαίτερα των ασθενέστερων οικονομικά. Η ελληνική περιφέρεια ασφυκτιά υπό την πίεση του κέντρου, υφίσταται τις αρνητικές παρενέργειες ενός στρεβλού μοντέλου ανάπτυξης που αδιαφορεί ιδιαίτερα για τον αγροτικό πρωτογενή τομέα και απειλείται με πληθυσμιακή «απερήμωση», η οποία, εφόσον επισυμβεί, θα οδηγήσει στη διατάραξη κρίσιμων κοινωνικών αλλά και εθνικών ισορροπιών.

Αλλά και η εκπαίδευση παραπαίει, πληττόμενη από ολέθριες πολιτικές επιλογές και επικίνδυνους αυτοσχεδιασμούς. Εκεί, όμως, όπου περισσότερο από οποιονδήποτε άλλο τομέα είναι έκδηλη η πολύμορφη και βαθιά κρίση που διέρχεται η ελληνική κοινωνία, είναι στο πεδίο των αξιών. Φαινόμενα διαφθοράς, αδιαφάνειας, σκανδάλων μεγαλύτερης ή μικρότερης κλίμακας, δηλητηριάζουν την κοινωνική ατμόσφαιρα, δημιουργούν κλίμα επικίνδυνης χαλάρωσης του ιστού αξιών που συνδέει την κοινωνία μας και δίνουν λανθασμένα μηνύματα μιας κακώς εννοούμενης «επιτρεπτικότητας» στις νεότερες γενιές.

Είναι λοιπόν πρόδηλο, πως μέσα σε αυτό το νοσηρό τοπίο της βαθιάς και πολύμορφης όσο και διάχυτης κρίσης ο τόπος δεν μπορεί να βρει τις ζωτικές διεξόδους προς τους ανοιχτούς ορίζοντες της νέας εποχής. Αναπόδραστη, έτσι, προκύπτει η ανάγκη για την υπέρβαση αυτής της κρίσης. Είναι παρήγορες προς αυτήν την κατεύθυνση οι ενδείξεις που πείθουν ότι υπό την επενέργεια των επώδυνων εμπειριών των τελευταίων χρόνων, ολοένα και περισσότεροι πολίτες αυτού του τόπου συνειδητοποιούν την ανάγκη αλλαγής πορείας. Εμφανίζονται όλο και πιο πολύ δεκτικοί στην προοπτική «Για μια Κοινωνία Ελευθερίας και Αλληλεγγύης», έχοντας αφομοιώσει τα διδάγματα του παρελθόντος και ασπασθεί τις προτεραιότητες αυτής της εποχής.

Στα άρθρα και τις δημόσιες παρεμβάσεις που περιλαμβάνονται στο βιβλίο επισημαίνεται ότι η προοπτική «Για μια Κοινωνία Ελευθερίας και Αλληλεγγύης» κερδίζει διαρκώς έδαφος στην ελληνική κοινωνία, διαμορφώνοντας τους στέρεους πολιτικούς όρους για τη δημιουργία μιας νέας κοινωνικής πλειοψηφίας ρήξης με τις κακοδαιμονίες του παρελθόντος και καινούριων συγκλίσεων για την ανταπόκριση στις προκλήσεις των καιρών.

Συνδυάζει την αμετάθετη προσήλωση στην ιδέα της ελευθερίας, με την κατάφαση στην αξία της αλληλεγγύης. Συνυφαίνει άρρηκτα την αξίωση για ένα νέο πλαίσιο ιδεών και αξιών, σύμφωνα με τις σύγχρονες εξελίξεις, με την ανάγκη για την υιοθέτηση και εφαρμογή συγκεκριμένων λύσεων για την αντιμετώπιση των συγκεκριμένων προβλημάτων του τόπου μας.

Ταυτόχρονα, πιστεύοντας ότι χρέος του πολιτικού είναι, όχι μόνο να δείχνει τις γενικότερες κατευθύνσεις, αλλά κυρίως να υποδεικνύει συγκεκριμένες λύσεις για συγκεκριμένα προβλήματα, στο βιβλίο μου αυτό καταθέτω προτάσεις για την ανάπτυξη συνολικά της ελληνικής περιφέρειας και την ανασυγκρότηση του εκπαιδευτικού συστήματος της χώρας μας. Οι προτάσεις μου αυτές εξειδικεύουν και συγκεκριμενοποιούν τα πεδία τα οποία αφορούν στην προοπτική «Για μια Κοινωνία Ελευθερίας και Αλληλεγγύης», θέση που διαπνέει όλες τις αναπτύξεις αυτού του βιβλίου.

4. Για την Ελλάδα του 21^{ου} αιώνα, Εκδ. Compupress, Αθήνα 1999

Στο βιβλίο αυτό περιλαμβάνονται οι εισηγήσεις που έκανα ως αναπληρωτής γραμματέας Προγράμματος στις ημερίδες που διοργάνωσε η Γραμματεία Πολιτικού Σχεδιασμού και Προγράμματος της Νέας Δημοκρατίας σε συνεργασία με το σύνολο των Τομέων του κόμματος από το 1997, που ανέλαβε την Προεδρία του κόμματος ο Κώστας Καραμανλής, μέχρι το 1999, με σκοπό την εκπόνηση των προγραμματικών θέσεων του κόμματος.

Μεταξύ των θεμάτων των εισηγήσεών μου ήταν και τα εξής:

- Ανασυγκρότηση της οικονομίας-ισότιμη συμμετοχή στην Ε.Ε.: φορολογική μεταρρύθμιση, διαρθρωτικές αλλαγές-επαναπροσδιορισμός του ρόλου του κράτους, μικρομεσαίες επιχειρήσεις, περιφερειακή ανάπτυξη.
- Θεσμική και διοικητική μεταρρύθμιση.
- Κοινωνική ανάπτυξη και αλληλεγγύη: απασχόληση, υγεία, κοινωνική ασφάλιση, πρόνοια.
- Επένδυση στο ανθρώπινο κεφάλαιο: παιδεία και πολιτισμός.
- Ποιότητα ζωής-μεταφορές-δημόσια έργα: περιβάλλον, χωροταξία, πολεοδομία, στέγαση, μεταφορές, δημόσια έργα.

- Ανάπτυξη της υπαίθρου-αγροτική πολιτική: Μείωση κόστους παραγωγής και εμπορίας αγροτικών προϊόντων, ενίσχυση των νέων αγροτών, ασφάλιση αγροτικής παραγωγής, υδάτινοι πόροι, θεσμική αναδιάρθρωση.
- Κοινωνία της πληροφορίας-νέες τεχνολογίες.
- Σχέδιο εθνικής δράσης για τον τουρισμό.
- Αναθεώρηση του Συντάγματος: κατοχύρωση της διαφάνειας στο δημόσιο βίο.
- Παιδεία με ποιότητα.
- Οι νέες προκλήσεις της κοινωνίας της γνώσης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.
- Πολιτισμός: ο βασικός συνεκτικός ιστός της εθνικής μας υπόστασης.

5. Η Ελλάδα στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Προβλήματα-Προοπτικές-Στόχοι, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1993

5.1. Σημασία

Στο βιβλίο αυτό εξετάζονται και αναλύονται τα προβλήματα της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (Maastricht) που καλείται η Ελλάδα να αντιμετωπίσει. Παράλληλα, επισημαίνονται οι προοπτικές και οι δυνατότητες που διανοίγονται για τη χώρα μας από την πλήρη ενσωμάτωσή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Θέση του βιβλίου είναι ότι, λόγω της Ευρωπαϊκής ενοποίησης, η Ελλάδα καλείται να κάνει το άλμα του εκσυγχρονισμού, ώστε να μπορέσει να ανταποκριθεί θετικά και αποτελεσματικά στα σημαντικότερα προβλήματά της που είναι: η ανάγκη για τον εκσυγχρονισμό και την ενδυνάμωση της οικονομίας της, η αναδιάρθρωση του διοικητικού της συστήματος, η ανάπτυξη της γεωργίας και η βελτίωση της Παιδείας της.

Ειδικότερα, στο βιβλίο επισημαίνεται η μεγάλη σημασία της Συνθήκης του Maastricht για την Ελλάδα. Με τη Συνθήκη ενισχύονται τα στοιχεία αλληλεγγύης, επέκτασης των κοινών πολιτικών και εμπάθουσας του

δημοσιονομικού ρόλου της Κοινότητας. Η ενίσχυση των στοιχείων αυτών είναι βέβαιο ότι ευνοεί την Ελλάδα.

Τονίζεται ο ρόλος και η λειτουργία του δικαίου στη διαδικασία ενοποίησης της Ευρώπης.

Πέραν αυτών όμως, η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να λειτουργήσει για τη χώρα μας ως ένα πλαίσιο για τον προσδιορισμό ορισμένων εκσυγχρονιστικών επιλογών, κυρίως σε ό,τι αφορά την προσαρμογή της οικονομικής πολιτικής στις απαιτήσεις της σύγκλισης, ούτως ώστε να μπορέσει να συμμετάσχει ισότιμα στις δύο επόμενες φάσεις, στα δύο επόμενα στάδια της οικονομικής και νομισματικής ένωσης.

Επίσης είναι σημαντικό, ότι η υποχρεωτική προσαρμογή της χώρας μας στους φιλελεύθερους ευρωπαϊκούς κανόνες θα υποχρεώσει την Ελλάδα να απαλλαγεί από τις στρεβλώσεις του παρελθόντος, ενώ θα επηρεασθεί θετικά και το θεσμικό, πολιτικό και κοινωνικό σύστημα της χώρας.

5.2. Περιεχόμενο

Το βιβλίο διαιρείται σε πέντε κεφάλαια. Το πρώτο, με τίτλο: «Η πορεία προς την ενωμένη Ευρώπη και οι νέοι προσανατολισμοί της ελληνικής πολιτικής», αναφέρεται στην ελληνική οικονομική πραγματικότητα και στις νέες παραμέτρους και «τεχνικές προδιαγραφές» που οφείλει πλέον η Ελλάδα να ακολουθήσει. Το δεύτερο, με τίτλο «Η λειτουργία του δικαίου στη διαδικασία ενοποίησης της Ευρώπης», αναφέρεται στο ρόλο και στη σημασία που καλείται το δίκαιο να παίξει ως ο κατ'εξοχήν ενοποιητικός παράγοντας στην διαδικασία ενοποίησης της Ευρώπης. Μπορεί η ενοποίηση των οικονομιών να προβάλει ως σημαντική προϋπόθεση, εντούτοις, στο βιβλίο επισημαίνεται ότι η Ένωση μπορεί να πάρει μορφή μόνο μέσα από την δημιουργία ενός κεντρικού μηχανισμού λήψης των θεμελιωδών πολιτικών αποφάσεων.

Στο τρίτο και τέταρτο κεφάλαιο του βιβλίου, με τίτλους «Παιδεία και Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο: Προς μία κοινή εκπαιδευτική πολιτική», και «Η ελληνική γεωργία μετά το Maastricht» θίγονται δύο επί μέρους ακανθώδη προβλήματα που θα αντιμετωπίσει η ελληνική κοινωνία στη δύσκολη πορεία προς την Ευρωπαϊκή Ενοποίηση.

Τέλος, στο πέμπτο κεφάλαιο, με τίτλο «Μάαστριχτ: Η πρόκληση για συνολικό εκσυγχρονισμό» επισημαίνεται ότι η ενοποιητική διαδικασία, παρά τις δυσκολίες της, συμπίπτει με τα πάγια εθνικά συμφέροντα και παράλληλα μπορεί να λειτουργήσει ως πλαίσιο για τον προσδιορισμό ορισμένων εκσυγχρονιστικών επιλογών που αναμφισβήτητα η Ελλάδα έχει ανάγκη, ώστε να ξεπεράσει τα διαρθρωτικά της προβλήματα.

5.3. Συμβολή στην πρόοδο της επιστήμης

Το βιβλίο προλογίζει ο Αναπληρωτής Καθηγητής του Ευρωπαϊκού Δικαίου στο Πανεπιστήμιο Θράκης κ.Π.Μπερνίτσας, ο οποίος επισημαίνει ότι «...σε μία εποχή όπου συχνά τα θέματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης αποτελούν πεδίο γενικόλογης συζητήσεως ή απλά εξετάζονται από την άποψη του εισπρακτικού ισοζυγίου, είναι ευτύχημα ότι νομικοί, πολιτικοί και συγγραφείς όπως ο Σπύρος Ταλιαδούρος εισφέρουν στο δημόσιο διάλογο επιχειρήματα αντί ρητορικών σχημάτων και θετική ανάλυση αντί αστήρικτων δοξαστικών ή καταστροφολογικών κρίσεων».

6. Άρθρα και Μελέτες, Κοινοτικό Δίκαιο-Δικαιοσύνη-Παιδεία-Γεωργία-Οικονομία, Εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1990

Στον τόμο αυτό περιλαμβάνονται οι μελέτες και τα άρθρα μου που έχουν δημοσιευθεί μέχρι το 1990, κάποια εκ των οποίων αναλύονται και αυτοτελώς πιο κάτω στην κατηγορία των άρθρων. Η κατανομή αυτών έχει γίνει σε έξι ενότητες ευρύτερων θεμάτων. Οι έξι αυτές ευρύτερες ενότητες δείχνουν τα θέματα στα οποία έχει επικεντρωθεί το ενδιαφέρον. Από τις μελέτες και τα άρθρα, άλλες μπορούν να θεωρηθούν καθαρά επιστημονικές, ενώ σε άλλες η επιχειρηματολογία και ο σκοπός στον οποίο αποβλέπουν συνδέονται και με προβλήματα πολιτικά, ουσιαστικής λειτουργίας του δημοκρατικού κράτους δικαίου, με προβλήματα παιδείας και τέλος με προβλήματα αγροτικής και επιχειρηματικής πολιτικής.

Τα άρθρα και οι μελέτες που περιλαμβάνονται στον τόμο αυτό είναι :

A. ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

1. Τα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου και το Κοινοτικό Δίκαιο.
2. Σκέψεις πάνω στις προϋποθέσεις νομιμότητας της συμβάσεως παραχωρήσεως αποκλειστικής αδείας εκμεταλλεύσεως ευρεσιτεχνίας στο Κοινοτικό Δίκαιο.

B. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΣ

1. Κριτικές παρατηρήσεις στο σχέδιο νόμου για τον Κώδικα Οργανισμού των Δικαστηρίων που κατατέθηκε στη Βουλή.
2. Αντισυνταγματικότητα και δικαστικοί κώδικες.
3. Προτάσεις για την κατοχύρωση της δικαστικής ανεξαρτησίας.
4. Προς την κατοχύρωση της δικαστικής ανεξαρτησίας.

Γ. ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

1. Παιδεία και Ελεύθερη εγκατάσταση.
2. Ιδιωτική εκπαίδευση και κρατική παρέμβαση.
3. Ατομικό δικαίωμα η ίδρυση και λειτουργία ιδιωτικού σχολείου.
4. Μια χαμένη ευκαιρία: Η σχολή νηπιαγωγών και το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Δ. ΑΓΡΟΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

1. Ανάστατοι οι βαμβακοπαραγωγοί από τα λάθη της Κυβερνήσεως.
2. Η γεωργική πολιτική της κυβερνήσεως: Δημαγωγία και παραλείψεις.
3. Το φράγμα Σμοκόβου: μια πρόταση για τη λύση του προβλήματος.

Ε. ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ Η ΑΠΑΓΟΡΕΥΣΗ ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΩΝ ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΩΝ ΤΩΝ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ

ΣΤ. ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

1. Νέες νομικές ρυθμίσεις μεταφοράς τεχνολογίας.
2. Η άσκηση επιχειρηματικής πολιτικής δεν αποτελεί αντικείμενο συλλογικής σύμβασης εργασίας.

7. Παραχώρηση Τεχνογνωσίας (Know-how) στην Κοινοτική Έννομη Τάξη του Ανταγωνισμού, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 1987, σ. 262, XVI (Σειρά «Μελέτες Εμπορικού και Ναυτικού Δικαίου, τ.10).

7.1. Σημασία

Η μελέτη αυτή, που αποτελεί την πρώτη ελληνική μονογραφική επεξεργασία με αντικείμενο μελέτης την τεχνογνωσία (Know-how), εξετάζει το πρόβλημα που τίθεται στο Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο του Ανταγωνισμού αναφορικά με τη νομιμότητα των όρων της συμβάσεως για την παραχώρηση άδειας εκμεταλλεύσεως τεχνογνωσίας. Πρόβλημα που συνδέεται με το γενικότερο ζήτημα που ανακύπτει στο πλαίσιο του Εμπορικού Δικαίου, δηλαδή της αντιθέσεως του δικαίου της Βιομηχανικής Ιδιοκτησίας προς το απαγορευτικό των περιορισμών του Ανταγωνισμού δίκαιο των άρθρων 85-86 ΣυνθΕΟΚ και που για την ευρωπαϊκή έννομη τάξη αποκτά ιδιαίτερη σημασία, λόγω της βασικής επιδιώξεως για τη δημιουργία μίας κοινής και ενιαίας αγοράς. Η εργασία εξετάζει και από νομολογιακής πλευράς το όλο πρόβλημα της τεχνογνωσίας, της παραχώρησης άδειας εκμεταλλεύσεως τεχνογνωσίας και τις θέσεις των σχετικών συμβάσεων στις διάφορες μορφές που παρουσιάζουν στην πρακτική, μέσα στο πλαίσιο του δικαίου για τον ελεύθερο ανταγωνισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επίσης, συμβάλλει στην αποσαφήνιση δύο κυρίως σημείων του δικαίου της Βιομηχανικής Ιδιοκτησίας και του δικαίου της Ελευθερίας του Ανταγωνισμού. Τα σημεία αυτά είναι (i) η σχέση της τεχνογνωσίας προς την ευρεσιτεχνία και (ii) οι προϋποθέσεις της έννοιας της απαγορευόμενης σύμπραξης

επιχειρήσεων κατά το άρθρο 1 Ν.803/77 και άρθρο 85 παρ.1 της συνθήκης της ΕΟΚ: (i) Ως προς τη σχέση και τη σύγκριση τεχνογνωσίας και ευρεσιτεχνίας αποσαφηνίζεται ότι η ανταγωνιστική δυσμένεια και αυστηρότερη μεταχείριση της τεχνογνωσίας από την ευρεσιτεχνία δεν δικαιολογείται, δεδομένου ότι η τεχνογνωσία, σε αντίθεση με την ευρεσιτεχνία, δεν δημιουργεί δικαίωμα αποκλειστικής χρήσεως και αφήνει ελεύθερους τους ανταγωνιστές να καταλήξουν στην ίδια τεχνογνωσία, με δική τους όμως αναζήτηση, φαντασία και δαπάνη (σελ.28, 30, 93, 95 επ.). Το συμπέρασμα αυτό ενισχύεται από την έλλειψη υποχρεώσεως καταθέσεως μίας εφεύρεσης ή ανακοίνωσης γνώσεων ή ικανοτήτων σε τρίτους.

(ii) Σχετικά με την έννοια της σύμπραξης αποσαφηνίζεται η σημασία των δύο υποστηριζόμενων απόψεων. Η άποψη των οργάνων της ΕΟΚ είναι ότι σύμπραξη είναι κάθε περιοριστική της ελευθερίας του ανταγωνισμού συμφωνία, απόφαση ή πρακτική, ενώ η άλλη άποψη, με την οποία η εργασία συντάσσεται, αποδέχεται ως σύμπραξη μόνο τον περιορισμό εκείνο της ελευθερίας του ανταγωνισμού, που πραγματικά περιορίζει τον ίδιο τον ανταγωνισμό.

7.2. Το ζήτημα

Ο δικαιούχος τεχνογνωσίας (Know-how) μπορεί, όπως άλλωστε και ο δικαιούχος ευρεσιτεχνίας, να παραχωρήσει σε τρίτους άδεια εκμεταλλεύσεώς της, με σκοπό την πραγματοποίηση κερδών από την είσπραξη των αντίστοιχων δικαιωμάτων χρήσεως (Royalties). Η παραχώρηση της άδειας επιτυγχάνεται με την κατάρτιση συμβάσεως μεταξύ των μερών.

Η παραχώρηση όμως αποκλειστικής άδειας και οι λοιπές συμβατικές υποχρεώσεις, που, κατά κανόνα, τα μέρη αναλαμβάνουν, μπορεί να περιορίζουν όχι μόνο την ελευθερία δράσεώς τους, αλλά πιθανώς και τον ανταγωνισμό που υπάρχει στη σχετική αγορά. Το ζήτημα που κατά συνέπεια δημιουργείται, συνίσταται στο κατά πόσο η αποκλειστικότητα και οι λοιποί περιοριστικοί όροι, συνιστούν συγχρόνως και περιορισμό του ανταγωνισμού, κατά την έννοια του άρθρου 85 παρ.1 ΣυνθΕΟΚ. Το

πρόβλημα αυτό θα μπορούσε να ενταχθεί στη γενικότερη αντίθεση μεταξύ των εθνικών διατάξεων για την προστασία των δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας και των κοινοτικών για την προστασία του ελεύθερου ανταγωνισμού. Και τούτο γιατί ο δικαιούχος της τεχνογνωσίας, λόγω της φύσεώς της και της προστασίας που παρέχεται από τις εθνικές έννομες τάξεις των κρατών-μελών, έχει μία *de facto* εξουσία αποκλεισμού των τρίτων από την επαγγελματική χρησιμοποίηση του περιεχομένου της συγκεκριμένης τεχνογνωσίας για την παραγωγή ή τη διάθεση των σχετικών προϊόντων. Το γεγονός ότι η εξουσία αποκλεισμού των τρίτων, που χορηγείται στο δικαιούχο της ευρεσιτεχνίας ή του σήματος, απορρέει απευθείας από την ύπαρξη αντίστοιχων διατάξεων στις εθνικές νομοθεσίες ενώ, στην περίπτωση της τεχνογνωσίας, απορρέει κυρίως από την πραγματική κατάσταση της υπάρξεως και διατηρήσεως της μυστικότητας του περιεχομένου της και κατά δεύτερο λόγο από τις εθνικές νομοθεσίες σχετικά με τον αθέμιτο ανταγωνισμό, δεν διαφοροποιεί τη διερεύνηση των επιπτώσεων στις συνθήκες ανταγωνισμού στην Κοινή Αγορά που έχουν οι συμφωνίες, που αντικείμενό τους είναι η παραχώρηση αδειών εκμεταλλεύσεως διπλώματος ευρεσιτεχνίας, σήματος ή τεχνογνωσίας. Αποτελεί όμως -όπως θα εκτεθεί αναλυτικά- ουσιαστικό λόγο για διαφορετική αντιμετώπιση της τεχνογνωσίας από το δίκαιο του Ανταγωνισμού.

Το γενικότερο πρόβλημα της αντιθέσεως μεταξύ των δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας και του δικαίου κατά των περιορισμών ανταγωνισμού έχει για την ΕΟΚ ιδιαίτερη σημασία. Και τούτο, όχι μόνο γιατί αποτελεί τμήμα της ευρύτερης συγκρούσεως των εθνικών εννόμων τάξεων με την κοινοτική (και συνεπώς τίθεται σε αμφισβήτηση η αρχή της υπεροχής του Ευρωπαϊκού Κοινοτικού Δικαίου), αλλά και γιατί παρέχεται κατ' αρχήν η δυνατότητα κατάλληλης χρησιμοποίησεως των εθνικών δικαιωμάτων βιομηχανικής ιδιοκτησίας, προκειμένου να παρεμποδιστεί η εισαγωγή προϊόντων, που καλύπτονται από το επικαλούμενο δικαίωμα, από το ένα κράτος-μέλος στο άλλο, παρ' όλο ότι είχαν νόμιμα διοχετευθεί στην αγορά άλλου κράτους-μέλους. Έτσι όμως διαιωνίζεται η διατήρηση ξεχωριστών εθνικών αγορών, αντί της επιδιωκόμενης κοινής. Ομοίως, η συμβατική

παραχώρηση αποκλειστικότητας και των εδαφικών περιοριστικών όρων που την ενισχύουν, μπορεί να συντελέσει στην κατανομή της Ευρωπαϊκής Κοινοτικής Αγοράς σε επί μέρους εθνικές, πράγμα που αντίκειται ευθέως στους σκοπούς και τη δράση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Στην περίπτωση όμως, που αντικείμενο της συμφωνίας είναι η παραχώρηση άδειας εκμεταλλεύσεως αποκλειστικά τεχνογνωσίας (Know-how) τα πράγματα είναι πιο απλά. Και τούτο γιατί δεν είναι δυνατή η επίκλησή της από τα συμβαλλόμενα μέρη, κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να παρεμποδίζονται οι παράλληλες εισαγωγές και να πλήττεται έτσι η ελευθερία του ενδοκοινοτικού εμπορίου, αφού η τεχνογνωσία -αντίθετα απ' ό,τι η ευρεσιτεχνία ή το σήμα- στερείται της γενικής εξουσίας αποκλεισμού κάθε τρίτου. Συνεπώς, στην περίπτωση αυτή, το ζήτημα εντοπίζεται κυρίως στην διαπίστωση της νομιμότητας κατά το δίκαιο του Ανταγωνισμού (άρθρα 85-86 ΣυνθΕΟΚ) των όρων που περιλαμβάνονται στη σύμβαση για την παραχώρηση άδειας εκμεταλλεύσεως τεχνογνωσίας (Know how), πράγμα που αποτελεί και το αντικείμενο μελέτης της εργασίας. Το αντικείμενο της εργασίας παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον μετά την έκδοση του υπ' αριθμ. 2349/1984 Κανονισμού της Επιτροπής, σχετικά με την εφαρμογή του άρθρου 85 παρ.3 ΣυνθΕΟΚ σε κατηγορίες συμφωνιών που αφορούν την παραχώρηση άδειας εκμεταλλεύσεως διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας. Στον Κανονισμό, ενώ θίγεται μερικά και το θέμα της μικτής συμβάσεως, για την παραχώρηση δηλαδή άδειας εκμεταλλεύσεως ευρεσιτεχνίας και εκείνης της τεχνογνωσίας που επιτρέπει την καλύτερη εκμετάλλευση των διπλωμάτων, δεν αντιμετωπίζεται το θέμα της αμιγούς συμβάσεως.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να αναφερθεί ότι, μολονότι η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων σε ορισμένες αποφάσεις της έχει θίξει τα προβλήματα που η σύμβαση για την παραχώρηση άδειας εκμεταλλεύσεως τεχνογνωσίας (Know how) δημιουργεί στο Δίκαιο του Ανταγωνισμού, το θέμα αυτό έχει κατ' επανάληψη απασχολήσει κυρίως την αμερικανική θεωρία και πρακτική. Σ' αυτές συχνά η Επιτροπή στρέφεται για να αναζητήσει λύσεις στα προβλήματα που δημιουργούνται στο χώρο του Δικαίου του Ανταγωνισμού. Αυτό άλλωστε, είναι φυσικό, αφού η αντιμονοπωλιακή νομοθεσία των ΗΠΑ κλείνει έναν αιώνα ισχύος και διαθέτει

«τον μεγαλύτερο πλούτο εμπειριών πάνω στα προβλήματα προστασίας του ανταγωνισμού σε παγκόσμια κλίμακα». Κατά συνέπεια, η συνεχής αναφορά στις ρυθμίσεις του αμερικανικού δικαίου παρίσταται αναγκαία και στην παρούσα εργασία για την ολοκληρωμένη εξέταση του θέματος και τη θεμελίωση των απόψεών μου.

7.3. Περιεχόμενο εργασίας

Η εργασία διαιρείται σε τρεις ενότητες. Στην πρώτη περιλαμβάνεται η διερεύνηση της έννοιας, των στοιχείων και της νομικής φύσεως της τεχνογνωσίας (Know how) στο χώρο του Ευρωπαϊκού Κοινοτικού Δικαίου. Στη δεύτερη αναπτύσσονται η αναλυτική μέθοδος και τα κριτήρια που πρέπει να εφαρμοσθούν προκειμένου να διαπιστωθεί η νομιμότητα κατά το Κοινοτικό Δίκαιο του Ανταγωνισμού της συμβάσεως για την παραχώρηση αμιγούς αδείας εκμεταλλεύσεως τεχνογνωσίας (Know-how). Στην τρίτη εξετάζεται η επίδραση που έχουν στην ελευθερία του κοινοτικού ανταγωνισμού οι επί μέρους όροι που περιλαμβάνονται στη σύμβαση για την παραχώρηση αδειών (μικτών-αμιγών) εκμεταλλεύσεως τεχνογνωσίας. Η εξέταση αποσκοπεί κυρίως στο να καταδείξει και να τονίσει ότι οι όροι αυτοί μπορούν να έχουν και θετικές επιπτώσεις στις συνθήκες ανταγωνισμού, δεδομένου ότι συχνά συντελούν στην προαγωγή της οικονομικής αποτελεσματικότητας των μερών. Οι όροι που αναλύονται είναι κατά βάση αυτοί που περιλαμβάνονται στη ρύθμιση του Κανονισμού 2349/1984. Ειδικότερα διερευνώνται όροι σχετικά με τα δικαιώματα χρήσεως (Royalties), η αποκλειστική άδεια και οι εδαφικοί περιοριστικοί όροι, οι όροι ως προς τον τρόπο εκμεταλλεύσεως, οι ανακοινώσεις βελτιώσεως, η υποχρέωση μη ανταγωνισμού (π.χ. σε σχέση με την κοινή επιχείρηση), οι όροι σχετικά με τον καθορισμό τιμών. Σε κάθε κεφάλαιο γίνεται αναφορά της σχετικής νομολογίας της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και της αντίστοιχης των αμερικανικών δικαστηρίων για να εξαχθούν στο τέλος τα σχετικά συμπεράσματα, ενώ συχνά χρησιμοποιούνται πορίσματα της οικονομικής επιστήμης για την ενίσχυση των προτεινομένων απόψεων.

Στις «εισαγωγικές παρατηρήσεις» εκτίθεται το ζήτημα, δηλαδή, η

διάκριση μεταξύ συμβάσεων τεχνογνωσίας μικτών, όταν η σύμβαση τεχνογνωσίας είναι προσαρτημένη στη σύμβαση εκμετάλλευσης ευρεσιτεχνίας και αμιγών, όταν η σύμβαση εκμεταλλεύσεως τεχνογνωσίας δεν είναι συνδεδεμένη με παραχώρηση εκμεταλλεύσεως ευρεσιτεχνίας. Διακρίνονται επίσης οι άδειες εκμεταλλεύσεως τεχνογνωσίας, όπως άλλωστε και οι άδειες εκμεταλλεύσεως ευρεσιτεχνίας, σε απλές και αποκλειστικές και αναφέρονται οι όροι και η οικονομική σημασία των συμβάσεων παραχώρησης τεχνογνωσίας που, ενώ φαίνεται ότι μπορεί να περιορίζουν σε ορισμένες περιπτώσεις τον ανταγωνισμό, όμως τελικά, βοηθούν στην αύξηση της παραγωγής, και επομένως ωφελούν την οικονομία και συνακόλουθα την εθνική οικονομία.

Το πρώτο μέρος της διατριβής με τίτλο «η έννοια της τεχνογνωσίας (Know-how) στο ευρωπαϊκό κοινοτικό δίκαιο» υποδιαιρείται σε πέντε τμήματα: ο όρος τεχνογνωσία, ουσιώδεις λόγοι προστασίας, στοιχεία της τεχνογνωσίας, σύγκριση με την ευρεσιτεχνία, νομική φύση.

Η τεχνογνωσία ορίζεται ως «το σύνολο των τεχνικών γνώσεων που δεν είναι κατοχυρωμένες με δίπλωμα ευρεσιτεχνίας, σχετικών με τη βιομηχανική παραγωγή προϊόντων, οι οποίες, για όσο διάστημα παραμένουν μυστικές και δεν περιέρχονται σε δημόσια χρήση, παρέχουν στην επιχείρηση που τις εκμεταλλεύεται ανταγωνιστικό προβάδισμα έναντι των συναφών εταιριών».

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας με τίτλο «Η σύμβαση για την παραχώρηση αδειας εκμεταλλεύσεως τεχνογνωσίας» εξετάζεται η σύμβαση για την παραχώρηση αδειας εκμεταλλεύσεως τεχνογνωσίας, τόσο στη μικτή της, όσο και στην αμιγή της μορφή, από άποψη κυρίως αντίθεσης ή μη στο Δίκαιο Ελευθερίας του Ευρωπαϊκού Ανταγωνισμού. Στη νομολογία βρίσκεται έρεισμα και για την υποστήριξη της αρχής του αναγκαίου των όρων, δηλ. της αρχής εκείνης, που αποδέχεται ότι ένας όρος αναγκαίος για την ισχύ ή την προστασία της συμβάσεως παραχώρησης χρησιμοποιήσεως τεχνογνωσίας, δεν μπορεί να είναι αντίθετος προς το δίκαιο του ανταγωνισμού. Για να συναχθεί το συμπέρασμα αυτό και γενικότερα οι θέσεις της εργασίας, γίνεται ανάλυση της μορφής της αγοράς και των επιπτώσεων που θα είχαν σ' αυτή οι απαγορεύσεις των συμβάσεων

εκμεταλλεύσεως τεχνογνωσίας.

Στο τρίτο και μεγαλύτερο μέρος της διατριβής με τίτλο «Επίδραση των συμβατικών όρων στις συνθήκες ανταγωνισμού» εξετάζονται οι διάφοροι πρόσθετοι όροι που συνήθως τίθενται σε συμβάσεις παραχωρήσεως άδειας εκμεταλλεύσεως ευρεσιτεχνίας, όπως: εδαφικοί περιορισμοί στον τρόπο χρήσης, υποχρέωση ανακοίνωσης μεταγενέστερων βελτιώσεων της τεχνογνωσίας, πρόσθετες υποχρεώσεις ως προϋπόθεση για την παραχώρηση της άδειας εκμεταλλεύσεως τεχνογνωσίας, περιορισμοί των συμβαλλομένων μερών στον μεταξύ τους ανταγωνισμό, καθορισμός τιμών κλπ. Όπως επισημαίνεται στην εισηγητική έκθεση της Επιτροπής επί της διδακτορικής διατριβής: «...Με νομολογιακή πληρότητα, αναφέρεται στις μορφές με τις οποίες εμφανίζονται στη πράξη οι όροι αυτοί, στο τρόπο που τους αντιμετώπισε και αντιμετωπίζει η νομολογία, για να καταλήξει στη δική του κάθε φορά λήψη θέσης ως προς τη νομιμότητα ή μη των όρων αυτών από πλευράς δικαίου ελευθερίας του ανταγωνισμού. Η όλη διαπραγμάτευση, περιπτώσιολογική και επίπονη, είναι όμως όχι μόνο πολύ ενδιαφέρουσα, αλλά ασφαλώς και απαραίτητη για τη σφαιρική θεώρηση του θέματος της τεχνογνωσίας στη δυναμική του αντιπαράθεση με το δίκαιο της ελευθερίας του ανταγωνισμού».

Η διατριβή κλείνει με τις «συμπερασματικές παρατηρήσεις». Εδώ αναφέρομαι στις ουσιαστικές διαφορές που απορρέουν από τη φύση της τεχνογνωσίας σε σχέση με την ευρεσιτεχνία και άλλα άυλα αγαθά και τονίζω ότι όλα τα κριτήρια ενδεχόμενης αντίθεσης προς τις διατάξεις του άρθρου 85 ΣυνθΕΟΚ θα πρέπει να αναζητηθούν στη σχέση των συμβαλλομένων μερών, στην ιδιαίτερη φύση της τεχνογνωσίας, αλλά και στην ανάλυση της μορφής της αγοράς. Οι περιοριστικοί όροι που θα μπορούσαν να θεωρηθούν εύλογοι ως αναγκαίοι για την επίτευξη του κυρίως αντικείμενου της συμβάσεως παραχωρήσεως τεχνογνωσίας, δεν θα έπρεπε να θεωρούνται αντικείμενοι στις διατάξεις του άρθρου 85 ΣυνθΕΟΚ. Ομοίως, μόνη η ανάληψη υποχρέωσης καταβολής αμοιβής, καθώς και διάφοροι περιοριστικοί όροι που συνήθως ενισχύουν την αποκλειστικότητα, προκειμένου να εξασφαλίσουν τα μέρη από τον μεταξύ τους ανταγωνισμό, δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι περιορίζουν αναγκαστικά τον ανταγωνισμό στη

σχετική αγορά. Με συντομία, τέλος, θίγονται ορισμένα επιμέρους προβλήματα, όπως των υποαδειών και των προδιαγραφών ποιότητας.

Τέλος, θα πρέπει να επισημανθεί ότι ο Κανονισμός 556/89, που μετέπειτα ρύθμισε τα θέματα των αδειών εκμεταλλεύσεως τεχνογνωσίας στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο, ενστερνίσθηκε και ακολούθησε τις απόψεις του συγγραφέως για πιο φιλελεύθερη αντιμετώπιση της τεχνογνωσίας ενώ στη διατριβή αυτή έχουν αναφερθεί και παραπέμψει πολλοί συγγραφείς στον τομέα του Δικαίου της Βιομηχανικής Ιδιοκτησίας και του Δικαίου του Ανταγωνισμού. Επίσης, κατά τη συζήτηση στη Βουλή επί του σχεδίου-νόμου για την μεταφορά τεχνολογίας, τεχνογνωσίας κλπ (Ν.1733/87) έγινε αναφορά στο έργο του συγγραφέως και τροποποιήθηκαν οι διατάξεις του προς την κατεύθυνση που υπεστήριξε ο συγγραφέας και βελτιώθηκε το τελικό κείμενο του νόμου.

7.4. Συμβολή στην πρόοδο της επιστήμης

Στην μελέτη αυτή έχουν γίνει οι πιο κάτω αναφορές:

1. Μαρίνος Μιχ.-Θεοδ., Δίκαιο Ευρεσιτεχνίας, Εκδόσεις Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2013, σ. 351, 356.
2. Τριανταφυλλάκης Γ., Εισηγήσεις Εμπορικού Δικαίου, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2009, σ.162.
3. Μαρίνος Μιχ.-Θεοδ και Λιάσκος Ευγ.-Μελ., Νομοθεσία Προστασίας του Ελεύθερου Ανταγωνισμού, Εκδόσεις Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2006, σ.602.
4. Αντωνόπουλος Β., Βιομηχανική Ιδιοκτησία, Β' Έκδοση, Εκδ. Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2005.
5. Μαργέλλου Κ., Ευρωπαϊκό Δίπλωμα Ευρεσιτεχνίας, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2005, σ.102.
6. Ρώσσης Γ., Εμπορικό Δίκαιο, Βιομηχανική Ιδιοκτησία και το Δίκαιο του Καταναλωτή, Εκδόσεις Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2003, σ.158.
7. Λιακόπουλος Θ., Βιομηχανική Ιδιοκτησία, Έκδοση Ε', Εκδόσεις Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2000, σ. 261.
8. Ρόκας Ν., Αθέμιτος Ανταγωνισμός, Ερμηνεία κατ'άρθρο του ν.146/1914, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 1996, σ.156 (επιμέλεια Μ.Σουφλερός).
9. Λιακόπουλος Θ., Βιομηχανική Ιδιοκτησία II, Ειδικό μέρος (τεχνικές δημιουργίες, διακριτικά γνωρίσματα, ανταγωνισμός), Έκδοση Γ', Εκδόσεις Αντ.Σάκκουλα, 1993, σ.74.

10. Αναγνωστοπούλου Α.-Κλεφτοδήμου Ε., Οι συμβάσεις μεταφοράς τεχνογνωσίας (Know-how) στο κοινοτικό δίκαιο με πρόλογο M.Waelbroech, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, 1992, σ. 23, 25, 26, 27, 28, 29, 30,41,114,118, 120, 122, 135, 136, 137, 147,148.
11. Κολιού-Κεραμέως Ζωή, Ελληνική Βιβλιογραφία Ευρωπαϊκού Κοινοτικού Δικαίου 1983-1990, Εκδόσεις Αντ.Σάκκουλα, 1992, σ.23.
12. Μαρίνος Μιχ.-Θεόδ., Συμβάσεις εκμετάλλευσης άυλων αγαθών σε Προστασία Ελεύθερου Ανταγωνισμού (επιμ. Σχινά Ι.), Εκδόσεις Αντ.Σάκκουλα, 1992, σ.155,157,161,166.
13. Γκολφινόπουλου Μαρία, Ο κανονισμός ΕΟΚ 556/89 για τις άδειες εκμετάλλευσης τεχνογνωσίας (Know-how), Εκδόσεις Αντ.Σάκκουλα, 1991, σ.12, 13,14,16,17, 22, 39, 41, 47, 54, 55, 71.
14. Οικονομίδης Δ., Τα προβλήματα της τεχνογνωσίας σε : «Η εξέλιξη του δικαίου της Βιομηχανικής Ιδιοκτησίας», Εκδόσεις Αντ.Σάκκουλα, 1988, σ. 108, 112, 113, 114, 115, 116,117,120,121.
15. Αργυριάδης Α., Το ελληνικό Δίκαιο ευρεσιτεχνίας μετά το ν.1607/1986 σε: «Η εξέλιξη του δικαίου της Βιομηχανικής Ιδιοκτησίας», Εκδόσεις Αντ.Σάκκουλα, 1988, σ.12.

B. ΑΡΘΡΑ-ΜΕΛΕΤΕΣ

1. Συνταγματική αναθεώρηση του άρθρου 16Σ. Ανάγκη πρόβλεψης της δυνατότητας ίδρυσης και λειτουργίας μη κρατικών Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων, Θεωρία και Πράξη Διοικητικού Δικαίου (ΘΠΔΔ) 2017, υπό δημοσίευση

Στο άρθρο αυτό αναπτύσσεται το θέμα της ανάγκης συνταγματικής αναθεώρησης του άρθρου 16 του Συντάγματος ώστε να επιτρέπεται πλέον η δυνατότητα ίδρυσης και λειτουργίας μη κρατικών Ανώτατων Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων. Ειδικότερα, στο άρθρο αυτό αναλύεται η ισχύουσα ρύθμιση του Συντάγματος περί της απαγόρευσης ίδρυσης ιδιωτικών Α.Ε.Ι. και επισημαίνονται οι λόγοι που επιβάλλουν την αναθεώρηση του άρθρου 16 του Συντάγματος, ώστε να αρθεί η σχετική απαγόρευση, σε σχέση και με τις υποχρεώσεις της χώρας μας που απορρέουν από το ευρωπαϊκό δίκαιο. Γίνεται επίσης σύγκριση με τα ισχύοντα σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες στον τομέα της ανώτατης εκπαίδευσης. Τέλος, διατυπώνονται συγκεκριμένες προτάσεις για την συνταγματική αναθεώρηση του άρθρου 16 του Συντάγματος και τις προβλέψεις του κοινού νομοθέτη, ώστε τα ιδιωτικά

A.E.I.. να ιδρύονται υπό κρατική εποπτεία και έλεγχο, που θα διασφαλίζει την ποιότητα αυτών. Με τον τρόπο αυτό θα εκσυγχρονιστεί η ανώτατη εκπαίδευση στη χώρα μας, συμβαδίζοντας και με το παγκόσμιο και ευρωπαϊκό γίγνεσθαι.

2. Το νέο νομοθετικό πλαίσιο για την αφανή εταιρία. Οι μεταβολές που επήλθαν με το ν. 4072/2012, Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών, 2016, σ. 873 επ.

Με την παρούσα μελέτη επιχειρείται η καταγραφή και ο κριτικός σχολιασμός των νομοθετικών μεταβολών που επήλθαν με τις ρυθμίσεις του ν. 4072/2012 στο δίκαιο της αφανούς εταιρείας.

Η αφανής εταιρία εμφανίστηκε ως θεσμός στο ελληνικό δίκαιο με το β.δ. της 19ης Απριλίου-1ης Μαΐου 1835 περί Εμπορικού Νόμου, που στην ουσία αποτελούσε μετάφραση του γαλλικού Εμπορικού Κώδικα του 1807. Από τότε και μέχρι τη ψήφιση του ν. 4072/2012 το δίκαιο της αφανούς εταιρείας, όπως και γενικότερα το δίκαιο των προσωπικών εταιριών, παρέμενε αμετάβλητο. Μέχρι το ν. 4072/2012, η αφανής εταιρία διέπταν από τα άρθρα 47 έως 50 του Εμπορικού Νόμου, καθώς και από τις διατάξεις των άρθρων 741 επ. του Αστικού Κώδικα για την αστική εταιρία, στο μέτρο που ήταν σύμφωνες με τη φύση της αφανούς εταιρείας .

Η ρύθμιση όμως των διατάξεων των άρθρων 47 έως 50 του Εμπορικού Νόμου δεν ήταν επαρκής, ενώ η συμπληρωματική εφαρμογή των διατάξεων του Αστικού Κώδικα για την εταιρία (741 επ. ΑΚ), ενίσχυε την αβεβαιότητα και τη σύγχυση στις εμπορικές συναλλαγές, αναδεικνύοντας ταυτόχρονα και τον βασικό ρόλο της νομολογίας στην διαμόρφωση των χαρακτηριστικών και των βασικών αρχών της αφανούς εταιρείας. Το αίτημα επομένως για αναμόρφωση του νομοθετικού πλαισίου για την αφανή εταιρία είχε διατυπωθεί από πολύ νωρίς.

Με τα άρθρα 285 έως και 292 του ν. 4072/2012 καθορίστηκε το νέο νομοθετικό πλαίσιο για την αφανή εταιρία. Οι ρυθμίσεις του ν. 4072/2012 στις περισσότερες περιπτώσεις δεν διαφέρουν από τα μέχρι τότε ισχύοντα. Σε συγκεκριμένες όμως περιπτώσεις, ο ν. 4072/2012 εισάγει διαφορετικές από τις μέχρι τότε ισχύουσες ρυθμίσεις. Εν όψει της θέσπισης νέου νομοθετικού πλαισίου για την αφανή εταιρία, κρίνεται σκόπιμη η

επανεξέταση των ζητημάτων που αφορούν στον ορισμό της αφανούς εταιρίας, την απόδειξη της σύστασης και των όρων της εταιρικής συμφωνίας, την εταιρική περιουσία, την συμμετοχή του αφανούς εταίρου στα κέρδη και τις ζημίες και την εκκαθάριση αυτής.

Η ύπαρξη ενός σαφούς νομοθετικού πλαισίου για την αφανή εταιρία είναι απαραίτητη προϋπόθεση προκειμένου η μορφή αυτή εταιρίας να λειτουργήσει αποτελεσματικά στην πράξη και να αποτελέσει ένα αξιόπιστο μέσο άσκησης εμπορικής δραστηριότητας. Ο ν. 4072/2012 ικανοποίησε αυτή την ανάγκη, αποτυπώνοντας στις περισσότερες περιπτώσεις τα ήδη ισχύοντα και εξασφαλίζοντας με τον τρόπο αυτό σαφήνεια και ασφάλεια δικαίου. Οι διατάξεις του επίσης έδωσαν λύση και σε αμφιλεγόμενα ζητήματα που είχαν απασχολήσει τη θεωρία και τη νομολογία, όπως το αν η αφανής εταιρία υπόκειται σε εκκαθάριση και το αν ο εμφανής εταιρος υποχρεούται να καταστήσει κοινό όλων των εταίρων, κατά το λόγο της εταιρικής τους μερίδας, κάθε τι που αποκτά στο όνομά του. Στο πλαίσιο αυτό, ο ν. 4072/2012 αποτελεί σαφώς ένα θετικό βήμα και οι διατάξεις του κινούνται προς τη σωστή κατεύθυνση.

Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι όλα τα ζητήματα που είχαν προκύψει έχουν λυθεί. Ο ρόλος της θεωρίας αλλά και της νομολογίας ως προς την εφαρμογή και την τυχόν ερμηνεία των νέων νομοθετικών διατάξεων είναι σημαντικός. Θα πρέπει επίσης να σημειωθεί ότι ορισμένες ρυθμίσεις του ν. 4072/2012 και ειδικότερα η θέσπιση αποδεικτικού τύπου για την αφανή εταιρία δεν συμβαδίζει με την απλότητα και την ευελιξία που η μορφή αυτή εταιρίας εξυπηρετεί στην αγορά. Κριτική έχει επίσης ασκηθεί τόσο στον ορισμό της αφανούς εταιρίας, ως προς τη νομοτεχνική του διατύπωση, όσο και στις ρυθμίσεις του σχετικά με την ισότιμη συμμετοχή του εμφανούς και του αφανούς εταίρου στα κέρδη και τις ζημίες, κατ' άρθρο 763 ΑΚ.

Σε γενικές γραμμές ο ν. 4072/2012 εξυπηρέτησε τον σκοπό του. Πλην όμως σίγουρα επιδέχεται βελτιώσεων, ενώ κρίσιμο είναι πώς η νομολογία θα ερμηνεύσει και εφαρμόσει τις νέες νομοθετικές διατάξεις ούτως ώστε να επιτευχθεί πράγματι σαφήνεια και ασφάλεια στις συναλλαγές σε σχέση με την αφανή εταιρία, συμβαδίζοντας όμως ταυτόχρονα με τους σκοπούς της απλότητας και της ευελιξίας που η μορφή αυτή εταιρίας εξυπηρετεί.

3. Το μέλλον της Εκπαίδευσης στη χώρα μας: Για μία Εκπαίδευση Ποιότητας, Φιλελεύθερη Έμφαση, τεύχος 46, Μάρτιος 2011

Στο άρθρο αυτό αναλύεται η σημασία της εκπαίδευσης στη σύγχρονη εποχή, ενώ παράλληλα διατυπώνονται προτάσεις για το μέλλον της εκπαίδευσης. Στη σύγχρονη εποχή της «κοινωνίας της γνώσης» συντελούνται ραγδαίες μεταβολές και ανατροπές, οι οποίες διατρέχουν όλα τα πεδία των ανθρώπινων δραστηριοτήτων, επηρεάζουν δραστικά και την εκπαίδευση και αλλάζουν τον τρόπο οργάνωσης της παραγωγής και της διανομής αγαθών και υπηρεσιών. Η νέα αυτή κοινωνική και οικονομική πραγματικότητα αναδεικνύει τον πρωτεύοντα ρόλο της εκπαίδευσης, ως βασικού συντελεστή της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης. Η κοινωνία της γνώσης αναδεικνύεται σε κυρίαρχο αίτημα και στόχο της νέας εποχής για την ανάπτυξη δεξιοτήτων, επικοινωνίας, προσαρμοστικότητας, ανεκτικότητας με την έννοια της ευρύτητας πνεύματος και αποδοχής της διαφορετικότητας, συνεργασίας, ταχείας αντίδρασης σε προκλήσεις, ευρηματικότητας, ανάληψης πρωτοβουλιών και διαχείρισης επιλογών. Μια χώρα που δεν επενδύει στη γνώση, στην έρευνα και στην ανάπτυξη του ανθρώπινου κεφαλαίου της είναι καταδικασμένη να μείνει πίσω στον αγώνα για τη δημιουργία συνθηκών ευημερίας και εγκλωβισμένη σε μια διαδικασία που οδηγεί αναπότρεπτα στην υπανάπτυξη.

Στο πλαίσιο αυτό διατυπώνονται προτάσεις

-για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση και συγκεκριμένα για ένα νέο, πιο «ανθρώπινο» σχολείο με σύγχρονα αναλυτικά προγράμματα σπουδών, για συνεχή αξιολόγηση του εκπαιδευτικού συστήματος, για την αξιοποίηση του ανθρώπινου δυναμικού της εκπαίδευσης, για την αξιοποίηση του Εθνικού Συμβουλίου Παιδείας, την ενίσχυση της τεχνικής επαγγελματικής εκπαίδευσης, την εξάλειψη του λειτουργικού αναλφαβητισμού, την αναμόρφωση του συστήματος πρόσβασης στην ανώτατη εκπαίδευση κ.α. και

-για την ανώτατη εκπαίδευση και συγκεκριμένα για την θέσπιση σαφών και αντικειμενικών κανόνων λήψης αποφάσεων, την καλύτερη διοίκηση των ΑΕΙ με την αξιοποίηση του θεσμού του Γραμματέα και τη διεύρυνση των

αρμοδιοτήτων του, την αξιοποίηση της υπηρεσίας του Εσωτερικού Δημοσιονομικού Ελέγχου, την επαναφορά της βάσης του 10, τη διεύρυνση των διαδικασιών αξιολόγησης μέσω της ΑΔΙΠ κ.α.

4. Σύγχρονη Παράταξη Ριζοσπαστικού Φιλελευθερισμού, Αγώνας Ιδεών, Ισχυρό Κόμμα, Ισχυρό Πολιτικό Σύστημα, επιμέλεια Μαρ. Γιαννάκου, Εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 2010.

Στο άρθρο αυτό αναλύεται η ιδεολογία του ριζοσπαστικού φιλελευθερισμού, η οποία πρέπει να αποτελέσει την βάση για τη σύγχρονη μορφή διακυβέρνησης.

Ο ριζοσπαστικός φιλελευθερισμός συντίθεται από τον πολιτικό φιλελευθερισμό και τον ριζοσπαστισμό. Ο πρώτος δίνει έμφαση στα δικαιώματα και τις ευθύνες πολιτών. Προάγει συγκεκριμένη πολιτική ηθική και αφοσίωση στους θεσμούς. Από την άλλη ο ριζοσπαστισμός ωθεί προς την παραγωγή έργου, στη σύγχρονη εξεύρεση αξιόπιστων και αποτελεσματικών λύσεων και προτείνει προσαρμογή στις κρατούσες πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες. Ο ριζοσπαστικός φιλελευθερισμός, βασιζόμενος στην άρρηκτη συνύφανση της ελευθερίας με την αλληλεγγύη, αποτελεί μια πρόταση ισορροπίας και μέτρου και απελευθερώνει δυνάμεις, αλλά και συγκρατεί ακρότητες.

Ενθαρρύνει την ανταγωνιστικότητα, προάγει τη διάχυση της ανάπτυξης παντού και διανοίγει ευκαιρίες ευημερίας για όλους, διασφαλίζοντας παράλληλα την κοινωνική δικαιοσύνη και την κοινωνική συνοχή. Ταυτόχρονα, συνθέτει αρμονικά τις παραδοσιακές αξίες με τις σύγχρονες φιλελεύθερες αντιλήψεις, είναι πάντα ανοιχτός και δεκτικός στο καινούργιο, χωρίς να απεμπλοεί αβασάνιστα όσα έχουν αποδειχθεί ανθεκτικά στη δοκιμασία του χρόνου. Για αυτό, απαλλαγμένος από ιδεοληψίες και δογματικές εμμονές, ο ριζοσπαστικός φιλελευθερισμός συγκρούεται με τον κρατισμό, που υποδουλώνει την προσωπική ελευθερία και την επιχειρηματικότητα στην γραφειοκρατία, αλλά και με τον νεοφιλελευθερισμό, που υποτάσσει την κοινωνία στην ανεξέλεγκτη κερδοσκοπία και στον αχαλίνωτο κοινωνικό δαρβινισμό.

Έχοντας ως πυξίδα τον ριζοσπαστικό φιλελευθερισμό, οι βασικές συνιστώσες της στρατηγικής για μια σύγχρονη διακυβέρνηση, με στόχο μια κοινωνία ελευθερίας και αλληλεγγύης, πρέπει να συναρθρώνουν σε ένα ενιαίο πλαίσιο πολιτικής τις ιεραρχημένες προτεραιότητες για την επίλυση των κρίσιμων προβλημάτων που αντιμετωπίζει σήμερα η χώρα μας. Η νέα αυτή σύγχρονη μορφή διακυβέρνησης θα πρέπει να δώσει προτεραιότητα σε τρεις βασικούς άξονες: Στην αναζωογόνηση του πολιτικού συστήματος, στον εκσυγχρονισμό και εξορθολογισμό της Δημόσιας Διοίκησης και στην προώθηση μεταρρυθμίσεων στον χώρο της Παιδείας.

5. Δια Βίου Μάθηση, Πολιτικές και Προγράμματα. Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα «Δια Βίου Μάθηση 2007-2013», Αθήνα 2009

Στο άρθρο αυτό αρχικά αναλύονται οι βασικές μεταρρυθμίσεις και τα οικονομικά μέτρα που ελήφθησαν στον χώρο της ανώτατης εκπαίδευσης την περίοδο 2004-2008, ενώ στη συνέχεια δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην δια βίου μάθηση στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Προγράμματος «Δια Βίου Μάθηση 2007-2013». Ειδικότερα η πολιτική της δια βίου μάθησης στον πεδίο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης υλοποιείται με τη σύσταση Ινστιτούτων Δια Βίου Εκπαίδευσης στα ΑΕΙ και ΑΤΕΙ της χώρας μας, μέσω των Κέντρων Επαγγελματικής Κατάρτισης και των Γραφείων Διασύνδεσης σε ΑΕΙ και ΑΤΕΙ της χώρας, με την ευθυγράμμιση της διάρθρωσης των σπουδών σε τριτοβάθμιο επίπεδο με τη διαδικασία της Μπολόνια: 3 κύκλοι σπουδών, Πτυχίο, Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης (ΜΔΕ), Διδακτορικό Δίπλωμα, Σύστημα Μεταφοράς Πιστωτικών Μονάδων, Παράρτημα Διπλώματος καθώς με τη διασφάλιση της ποιότητας των ΑΕΙ και τη διασύνδεσή τους με τις επιχειρήσεις και την αγορά εργασίας.

6. Οι Προτάσεις της Μεταρρύθμισης για την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, Φιλελεύθερη Έμφαση, τεύχος 29, Δεκέμβριος 2006

Στο άρθρο αυτό, μετά την επισήμανση των βασικότερων προβλημάτων στον χώρο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, προτείνονται μέτρα για την αναβάθμισή της. Ειδικότερα, πρωταρχικός στόχος είναι η

αναβάθμιση της ανώτατης δημόσιας εκπαίδευσης μέσα από συνεχή διάλογο, συνεννόηση και σύνθεση δυνάμεων. Προς την κατεύθυνση αυτή, καινοτόμα μέτρα είναι απαραίτητα και αυτά αφορούν την ουσιαστική ενίσχυση της αυτοδιοίκησης των ΑΕΙ, με την υπογραφή μεταξύ του Υπουργείου και του κάθε ΑΕΙ δεσμευτικής προγραμματικής συμφωνίας ως προς την πραγματοποίηση των στόχων του τετραετούς ακαδημαϊκού-αναπτυξιακού προγράμματος κάθε Ιδρύματος, την κατάρτιση Εσωτερικών Κανονισμών Λειτουργίας από όλα τα ΑΕΙ, την θέσπιση πρόσθετων εγγυήσεων αξιοκρατίας κατά την εκλογή και εξέλιξη μελών ΔΕΠ, την καθιέρωση Συμβούλων Σπουδών και Υπηρεσίας Στήριξης των φοιτητών σε κάθε ΑΕΙ κ.α.

7. Νέα Στρατηγική για τη Γεωργία, Φιλελεύθερη Έμφαση, τεύχος 15, Ιούνιος 2003

Στο άρθρο αυτό επισημαίνονται τα κύρια προβλήματα του αγροτικού τομέα και διατυπώνονται προτάσεις για την επίλυσή τους και την προώθηση της γεωργίας. Καθίσταται αναγκαία η χάραξη μιας μακροπρόθεσμης εθνικής στρατηγικής που να στηρίζεται στις εξής προϋποθέσεις: α) Στην ανάπτυξη της ελληνικής περιφέρειας. Δεν μπορεί να υπάρξει ισχυρή Ελλάδα χωρίς να είναι ζωντανή και ισχυρή η περιφέρεια, β) Στην ανάπτυξη της αγροτικής οικονομίας και γ) Στην ύπαρξη πολιτικής βούλησης για την ανάπτυξη της περιφέρειας και τη χάραξη εθνικής στρατηγικής για τη γεωργία. Προς την κατεύθυνση αυτή πρέπει να ληφθούν συγκεκριμένα μέτρα, όπως περιγράφονται αναλυτικά στο άρθρο αυτό.

8. Εθνικά Συμφέροντα και Βέτο, Ευρωπαϊκή Έκφραση, τεύχος 22, Ιούλιος 1996

Στο άρθρο αυτό αναπτύσσονται σκέψεις σχετικά με τον κανόνα της ομοφωνίας στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η εφαρμογή του κανόνα αυτού συνδυάζεται με την εξυπηρέτηση των εθνικών συμφερόντων κάθε χώρας στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

9. Η Λειτουργία του Δικαίου στη Διαδικασία Ενοποίησης της Ευρώπης, Ευρωπαϊκή Έκφραση, τεύχος 9, Απρίλιος 1993

Με το άρθρο αυτό αναδεικνύεται ο ρόλος και η σημασία του δικαίου στην Ενωμένη Ευρώπη. Υποστηρίζεται ότι αποτελεί τον κατ' εξοχήν ενοποιητικό παράγοντα στη διαδικασία ενοποίησης του Ευρωπαϊκού χώρου.

Το άρθρο περνά από την ιστορική επισκόπηση της διαμορφώσεως της οικονομίας στην Ευρώπη και την επίδρασή της στο δίκαιο και εξετάζει τις προοπτικές ενός δικαίου «του ορθού λόγου» που τείνει να διαμορφωθεί στη δημοκρατική Ευρωπαϊκή Ένωση με τη συνδρομή των βασικών συντελεστών της.

Θέση του άρθρου αποτελεί η άποψη ότι: «Η Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να πάρει μορφή μόνο μέσα από την δημιουργία ενός κεντρικού μηχανισμού λήψης των θεμελιωδών πολιτικών αποφάσεων. Ο μηχανισμός αυτός για να είναι δημοκρατικός, πρέπει να παρέχει την νομοθετική λειτουργία στο Ευρωκοινοβούλιο στο κατ' εξοχήν δηλαδή όργανο εκπροσώπησης όλων των συμφερόντων των κοινωνικών ομάδων σε επίπεδο Κοινότητας. Το κοινό δίκαιο θα αποτελέσει τον θεμελιώδη συνεκτικό θεσμό των Ευρωπαϊκών λαών».

10. Πορεία προς εκσυγχρονισμό της Ελλάδας, Ευρωπαϊκή Έκφραση, τεύχος 7, Οκτώβριος 1992

10.1. Σημασία-Περιεχόμενο

Με το άρθρο αυτό διατυπώνεται η θέση ότι για την Ελλάδα η Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση μπορεί να λειτουργήσει ως πλαίσιο για τον προσδιορισμό ορισμένων εκσυγχρονιστικών επιλογών, κυρίως σε ό,τι αφορά την προσαρμογή της οικονομικής πολιτικής, αλλά και στο θεσμικό, πολιτικό, διοικητικό και κοινωνικό σύστημα της Ελλάδας.

10.2 Συμβολή στην πρόοδο της επιστήμης

Το άρθρο αυτό περιλαμβάνεται στον «Ευρωδηγό Περιοδικού Τύπου 1992» επιμέλεια Στάθη Μίχου, Ευρωπαϊκή Έκφραση, τ.8, 1993, σ. 27. Όπως επισημαίνεται «στον Οδηγό περιλαμβάνονται άρθρα επιλεγμένα για

τη σημασία, την πληρότητα, την επικαιρότητα ή την πρωτοτυπία της ανάλυσής τους».

11. Νέες Νομικές Ρυθμίσεις Μεταφοράς Τεχνολογίας, "Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ", 14.08.1987 και στο βιβλίο «Άρθρα και Μελέτες», Εκδόσεις Αντ.Σάκκουλα, Αθήνα 1990, σ.152 επ.

11.1. Σημασία-Περιεχόμενο

Με το άρθρο αυτό ασκείται κριτική παρέμβαση στο τότε συζητούμενο στη Βουλή σχέδιο-νόμου σχετικά με τη «μεταφορά τεχνολογίας εφευρέσεων τεχνολογικής καινοτομίας κλπ».

Επισημαίνονται ιδιαίτερος οι ατέλειες του νομοσχεδίου αναφορικά με τις ρυθμίσεις στην μεταφορά τεχνογνωσίας, τη χρήση του όρου «τεχνογνωσία» και των όρων που συνήθως τίθενται στις συμβάσεις αυτής της μορφής.

11.2. Συμβολή στην πρόοδο της επιστήμης

Οι παρατηρήσεις και οι προτάσεις, βελτιώσεις επί του σχεδίου-νόμου, έγιναν δεκτές και τροποποιήθηκε το σχέδιο-νόμου, κατά τρόπον ώστε, όταν δημοσιεύθηκε ως νόμος 1733/87 «Περί μεταφοράς τεχνολογίας, εφευρέσεων, τεχνολογικής καινοτομίας και σύστασης επιτροπής ατομικής ενέργειας» να μην περιλαμβάνει όσα σημεία είχαν αποτελέσει το αντικείμενο κριτικής του άρθρου.

Μάλιστα, ο τότε Υπουργός Βιομηχανίας Αν.Πεπονής είχε αναφερθεί κατά τη σχετική συζήτηση στη Βουλή στη θετική συμβολή των παρατηρήσεων του άρθρου που συνέβαλαν στην βελτίωση του σχεδίου-νόμου (Βλ. Πρακτικά Βουλής, Συνεδρίαση ΚΘ', 20.08.1987, σ.985 επ.).

12. Παιδεία και Ελεύθερη Εγκατάσταση. Μία ελληνική συμβολή στην ερμηνεία του άρθρου 55 παρ.1 ΣυνθΕΟΚ, Το Σύνταγμα, 1988, σ. 217 επ. και στο βιβλίο «Άρθρα και Μελέτες», Εκδόσεις Αντ.Σάκκουλα, Αθήνα 1990, σ.83 επ.

(Σημ. Το άρθρο αυτό συγγράφηκε από κοινού με την Θεοδ. Αντωνίου. Ο Σπ. Ταλιαδούρος συνέγραψε τα κεφάλαια I, II και III).

12.1 Σημασία-Περιεχόμενο

Η σημασία της μελέτης αυτής έγκειται στο ότι επιχειρείται μία ενιαία και εθνική ερμηνεία του όρου «δημόσια εξουσία» που περιλαμβάνεται στο άρθρο 55 παρ.1 ΣυνθΕΟΚ με παράδειγμα την παροχή παιδείας, που όμως, μετά την ένταξη της Ελλάδος στην Ευρωπαϊκή Ένωση, δεν μπορεί να μείνει ανεπηρέαστη από τις ερμηνευτικές μεθόδους της κοινοτικής έννομης τάξης.

Ο όρος «δημόσια εξουσία» χρησιμοποιείται ως λόγος αποκλίσεως από την ελεύθερη διακίνηση αγαθών και υπηρεσιών και την ελεύθερη εγκατάσταση.

Στη θεωρία έχει υποστηριχθεί η λεγόμενη «διπτή» ερμηνεία η οποία αναλύεται:

1. Στον καθορισμό της έννοιας δημόσια εξουσία σύμφωνα με τις νομικές αντιλήψεις των ενδιαφερομένων κρατών-μελών και στη συνέχεια
2. Στη χρησιμοποίηση κοινοτικών κριτηρίων για τον έλεγχο της εθνικής ερμηνείας που δόθηκε στην έννοια δημόσια εξουσία. Αλλά και η ανάγκη της μίας και ενιαίας ερμηνείας, είτε καθαρά εθνικής είτε καθαρά κοινοτικής έχει υποστηριχθεί.

Η επιλογή του τομέα της Παιδείας έγινε με αφορμή την υπόθεση της Επιτροπής κατά της Ελληνικής Δημοκρατίας 147/86 επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 15.3.88 του ΔΕΚ, με την οποία καταδικάσθηκε η Ελληνική Δημοκρατία αναφορικά με την απαγόρευση ίδρυσης Φροντιστηρίων και Ιδιωτικών Σχολών μουσικής και χορού και την παροχή κατ' οίκον διδασκαλίας.

12.2. Συμβολή στην πρόοδο της επιστήμης

Στη μελέτη αυτή έχουν γίνει οι πιο κάτω αναφορές:

1. Σκουρής Β., Δίκαιο της Παιδείας, Εκδ. Σάκκουλα, 1995, παρ.15 «Το Ευρωπαϊκό Κοινοτικό Δίκαιο της Παιδείας».
 2. Κολιού-Κεραμέως Ζ., Ελληνική Βιβλιογραφία Ευρωπαϊκού Κοινοτικού Δικαίου, 1983-1990, Εκδόσεις Αντ.Σάκκουλα, 1992, σ. 30, 35.
 3. Σαχπεκίδου Ευγ., Ελεύθερη κυκλοφορία τηλεοπτικών υπηρεσιών στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα, Εκδόσεις Σάκκουλα, Θεσ/νίκη 1990, σ. 67, 284.
- 13. Σκέψεις πάνω στις προϋποθέσεις νομιμότητας της συμβάσεως παραχωρήσεως αποκλειστικής αδείας εκμεταλλεύσεως ευρεσιτεχνίας στο Κοινοτικό Δίκαιο (Υπόθεση 258/78 Maize Seed), Νομικό Βήμα 32, σ. 1154 επ.**

13.1. Σημασία-Περιεχόμενο

Η εργασία αυτή αναφέρεται στο ζήτημα που είχε ανακύψει στο Ευρωπαϊκό Δίκαιο του Ανταγωνισμού σχετικά με την νομιμότητα της συμβάσεως με την οποία παραχωρείται αποκλειστική άδεια εκμεταλλεύσεως ευρεσιτεχνίας, δεδομένου ότι ο αποκλεισμός των τρίτων από την αγορά στην οποία αναφέρεται η παραχωρούμενη άδεια, μπορεί να έχει δυσμενείς επιπτώσεις στον ελεύθερο ανταγωνισμό, που αποτελεί έναν από τους κύριους σκοπούς της δράσεως της Ευρωπαϊκής Ένωσης (άρθρ.3 παρ. στ' ΣυνθΕΟΚ).

Ιδιαίτερη αναφορά και σχολιασμός γίνεται στη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και κυρίως στην απόφαση του ΔΕΚ στην υπόθεση 258/78, γνωστότερης ως «υπόθεση Maize Seed», η οποία, εκείνη την εποχή, αναμενόταν με ιδιαίτερο ενδιαφέρον, δεδομένου ότι αντιμετώπιζε ad hoc το ζήτημα.

Στην εργασία επισημαίνεται ότι με την ιδιαίτερα σημαντική απόφαση του Δικαστηρίου ότι «η παραχώρηση ανοικτής αδείας αποκλειστικής εκμεταλλεύσεως δεν εμπίπτει αναγκαία στην απαγορευτική διάταξη του άρθρου 85 παρ.1 ΣυνθΕΟΚ», με την οποία το ΔΕΚ ουσιαστικά αποδέχεται για πρώτη φορά «τον κανόνα της Λογικής» (rule of reason), άνοιξε ο δρόμος για πιο ρεαλιστική αντιμετώπιση του ζητήματος, θέση που ενστερνίστηκε στη συνέχεια και ο κανονισμός 2349/84 που εκδόθηκε ύστερα από την

απόφαση αυτή.

13.2. Συμβολή στην πρόοδο της επιστήμης

Στο άρθρο αυτό έχουν γίνει οι πιο κάτω αναφορές:

1. Μαρίνος Μιχ.-Θεοδ., Δίκαιο Ευρεσιτεχνίας, Εκδόσεις Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2013.
2. Λιακόπουλος Θ., Βιομηχανική Ιδιοκτησία, έκδοση Ε΄, Εκδόσεις Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 2000, σ. 263.
3. Σκαλίδης Λ., Εισαγωγή στο Εμπορικό Δίκαιο, Δ΄ Έκδοση, Θεσσαλονίκη 1994.
4. Λιακόπουλος Θ., Βιομηχανική Ιδιοκτησία II, Ειδικό μέρος (τεχνικές δημιουργίες, διακριτικά γνωρίσματα, ανταγωνισμός), Έκδοση Γ΄, Εκδόσεις Αντ.Σάκκουλα, 1993, σ. 77.
5. Μαρίνος Μιχ.-Θεοδ., Συμβάσεις εκμετάλλευσης άυλων αγαθών σε Προστασία Ελεύθερου Ανταγωνισμού (επιμ. Σχινά Ι.), Εκδόσεις Αντ.Σάκκουλα, 1992, σ.164.
6. Μηνούδης Μ., Συμβατική άδεια εκμετάλλευσης ευρεσιτεχνίας, Αθήνα 1987, σ.101.

14. Τα θεμελιώδη Δικαιώματα του Ανθρώπου και το Κοινοτικό Δίκαιο, Νομικό Βήμα 30, σ. 555 επ.

14.1. Σημασία-Περιεχόμενο

Η εργασία αυτή αναφέρεται στο ζήτημα που ανακύπτει στο Δίκαιο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων σχετικά με την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων του Ανθρώπου στην Ευρωπαϊκή Ένωση, δεδομένου ότι η ιδρυτική Συνθήκη της ΕΟΚ δεν περιλαμβάνει διατάξεις ή ιδιαίτερο κατάλογο θεμελιωδών δικαιωμάτων του Ανθρώπου, παρόμοιο με όσα προβλέπονται συνήθως στα εθνικά δημοκρατικά Συντάγματα.

Η έλλειψη αυτή, ιδίως ενόψει της διεύρυνσης των αρμοδιοτήτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της επέκτασης του ελέγχου και της ρυθμίσεως της οικονομίας των κρατών-μελών από τα ευρωπαϊκά Όργανα έχει ως συνέπεια να θίγονται ιδιωτικά συμφέροντα και ατομικά δικαιώματα.

Στην εργασία γίνεται εκτενής αναφορά στη νομολογία του Δικαστηρίου του Λουξεμβούργου, η οποία τελικά υιοθέτησε την άποψη της αυτοτελούς προστασίας από το Ευρωπαϊκό Δίκαιο των θεμελιωδών δικαιωμάτων και επισημαίνεται ότι η θετική αυτή στάση του Δικαστηρίου υπαγορεύθηκε από την ανάγκη να ενισχυθεί η άποψη για την αποδοχή της υπεροχής του Ευρωπαϊκού Δικαίου έναντι των εθνικών δικαίων και να διασφαλισθεί η αποτελεσματικότητα και η ομοιομορφία στην εφαρμογή του Ευρωπαϊκού Κοινοτικού Δικαίου.

14.2. Συμβολή στην πρόοδο της επιστήμης

Στο άρθρο αυτό έχουν γίνει οι πιο κάτω αναφορές:

1. Μητσόπουλος Γ., Η προστασία των περιουσιακών δικαιωμάτων κατ' άρθρο 1 του πρώτου προσθέτου πρωτοκόλλου της Συμβάσεως της Ρώμης «Διά την προστασίαν των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών, ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ, 1987, σ. 234.
2. Βιτάλης Γ., Κοινοτική Έννομη Τάξη, Αθήνα, 1988, σ. 92.
3. Σκουρής Β., Το κοινοτικό διοικητικό δίκαιο και η προστασία των ατομικών δικαιωμάτων: Η διαδικασία ελέγχου των κανόνων του ανταγωνισμού, Ελληνική Επιθεώρηση Ευρωπαϊκού Δικαίου, 1986, σ. 594, 595.
4. Τσαμπάση Αθαν., Η νομολογία του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων για τα ατομικά δικαιώματα και η σημασία της στο εσωτερικό δίκαιο, ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ, 1986, σ. 321-341.

15. The system for the protection of human rights in the ten member-states of the E.E.C., REVUE HELLÉNIQUE DE DROIT INTERNATIONAL 1982-1983

15.1 Σημασία-Περιεχόμενο

Με το άρθρο αυτό εξετάζονται από πλευράς συγκριτικού δικαίου τα συστήματα προστασίας των δικαιωμάτων του ανθρώπου στα δέκα κράτη-μέλη που συναποτελούσαν τότε την ΕΟΚ.

Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στα ένδικα και μη μέσα, βοηθήματα και

διαδικασίες που υπάρχουν στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την προστασία των ατομικών δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών του ανθρώπου.

Αναλύεται η θέση, η σημασία και η επίδραση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των ανθρωπίνων Δικαιωμάτων και Θεμελιωδών Ελευθεριών στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στις διεθνείς συνθήκες για τα Ατομικά Πολιτικά, Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα στις οποίες τα 10 κράτη-μέλη είχαν προσχωρήσει.

Παράλληλα, γίνεται εκτενής αναφορά και ανάλυση της νομολογίας και του ιδιαίτερου ρόλου που καλούνται να διαδραματίσουν τα εθνικά δικαστήρια στην προστασία των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων του ανθρώπου.

15.2 Συμβολή στην πρόοδο της επιστήμης

Στο άρθρο αυτό έχει γίνει αναφορά από τη Ζωή Κολιού-Κεραμέως, Ελληνική Βιβλιογραφία Ευρωπαϊκού Κοινοτικού Δικαίου 1983-1990, Εκδόσεις Αντ.Σάκκουλα, 1992, σ. 52.

Σημειώνεται ότι οι τόμοι των νομικών περιοδικών, στα οποία έχουν δημοσιευτεί τα ανωτέρω υπ' αριθμ. 12-15 άρθρα ανευρίσκονται στην Βιβλιοθήκη του Ινστιτούτου Max Plank.